

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Кафедра історії України і методики викладання історії

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор

2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Рівень вищої освіти перший (магістерський) рівень

спеціальність _____ 014 «Середня освіта (історія)»

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

м. Івано-Франківськ

Розробник:

Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики навчання історії,
вчитель вищої категорії Галицька-Дідух Тамара Вячеславівна

Затверджено на засіданні

кафедри історії України і методики викладання історії

протокол № 1 від 29 серпня 2025 р. (зі змінами протокол №8 від 29 грудня 2025)

Завідувач кафедри кафедри історії України

і методики навчання історії

Ігор Райківський

ЗМІСТ

1. Вступ
2. Мета і завдання практики
3. Зміст практики
 - 3.1. Індивідуальні завдання
 - 3.2. Заняття та екскурсії під час практики
 - 3.3. Джерела.
 - 3.4. Методичні рекомендації
4. Форми та методи контролю
5. Вимоги до оформлення звітної документації
6. Підведення підсумків практики . Критерії оцінювання студента-практиканта.
7. Матеріальне забезпечення

1. ВСТУП

Виробнича (педагогічна) практика

Предметом проходження практики є процес отримання студентами професійного досвіду шляхом безпосереднього виконання педагогічних, виховних, методичних та організаційних завдань в ЗЗСО. Практика дає можливість студентам ознайомитися з реальними умовами педагогічної діяльності, застосувати теоретичні знання в практичній роботі та розвинути необхідні навички для майбутньої професії вчителя і класного керівника.

Особливістю виробничої педагогічної практики є те, що саме у її процесі відбувається найбільш інтенсивне ознайомлення з усіма аспектами майбутньої роботи, проявляється критичне та осмислене ставлення до дисциплін, що вивчаються, включаються механізми педагогічної рефлексії, формуються основи професійної самооцінки. Тобто важливою складовою частиною професійної підготовки майбутніх учителів-істориків є педагогічна практика, передбачена навчальними планами Факультету історії, політології і міжнародних відносин на третьому курсі бакалаврату ОП 014 «Середня освіта (історія)».

Під час педагогічної практики поглиблюються і закріплюються знання студентів із навчальних дисциплін ОП, а також виробляються навички педагогічної праці, удосконалюються сформовані методичні уміння і навички, реалізуються компетентності. Студенти вчаться спостерігати й аналізувати уроки історії, творчо використовувати досвід кращих учителів. У процесі педагогічної практики майбутні вчителі-історики оволодівають умінням проводити уроки з громадянської та історичної освітньої галузі, позакласні заходи з історії, виховні години і т.п., використовуючи ефективні методи і прийоми навчання як систему цілеспрямованих дій для організації пізнавальної і практичної діяльності учнів. Педагогічна практика створює сприятливі умови для подальшого розвитку студентів як майбутніх вчителів.

Програма практики студентів третього курсу Факультету історії, політології і міжнародних відносин даної спеціальності розроблена відповідно до «Положення про організацію та проведення практики у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника (введений наказом ректора Карпатського національного університету імені Василя Стефаника від 07 листопада 2025 р. № 1059) і «СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на 2020-2027 рр.», навчального плану спеціальності, освітньої програми, інструкції з охорони праці та навколишнього середовища. Під час практики виробляються навички педагогічної праці, удосконалюються сформовані методичні уміння. Від організації практики, від ставлення самих студентів до цього виду діяльності, багато в чому залежить результативність і готовність до професії вчителя.

Виробнича (педагогічна практика) в школі є органічною складовою підготовки студентів спеціальності 014 «Середня освіта (історія)». Згідно навчальним планам вона проводиться за планом:

Назва практики	Напрямок спеціальності	Курс	Семестр	Кількість тижнів	Кількість годин		Форма контролю
					всього	ЄКТС	
Виробнича (педагогічна) практика	бакалавр 014- «Середня освіта (історія)»	третій	шостий	6 тижнів	270	9,0	залік

Виробнича цільова педагогічна практика в школі складається з 6 тижнів:

I етап – підготовчий. На цьому етапі проводиться настановча конференція, в ході якої студенти знайомляться із особливостями практики, практичними рекомендаціями, звітною документацією, формами контролю, критеріями оцінювання, порадами фахівців, проходять

інструктаж з техніки безпеки ін. А також здійснюється аналіз організаційно-функціональних особливостей баз практики.

II етап – самостійна організація студентами спеціальності 014 «Середня освіта (історія)» навчально-виховного процесу в умовах конкретного навчального закладу 5-7 класах.

III етап – підсумковий. Включає підготовку звіту, його захист і підсумкове оцінювання результатів практики.

Пререквізити ОК, які передували вивченню дисципліни): «Методика виховної роботи», «Педагогіка», «Психологія», «Організація позакласної гурткової роботи», «Виробнича історико-краєзнавча практика (в закладах позашкільної освіти)», «Методика навчання історії», «Теоретичні і методичні аспекти вивчення культури».

Кореквізити (ОК, що паралельно ведуться з вивченням дисципліни): «Історія України (1914 - 1945 рр.)», «Історія ЦСЄ нового і новітнього часу».

Постреквізити (наступні ОК, що використовують матеріали дисципліни): «Виробнича педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти» на IV курсі, «Методика навчання суспільствознавчих предметів».

Згідно з **УГОДОЮ** про співпрацю між Департаментом освіти та науки Івано-Франківської міської ради та Карпатським національним університетом імені Василя Стефаника №2с/26 від 9 січня 2026 р., а також **Угодою** про співпрацю між Департаментом освіти, науки та молодіжної політики Івано-Франківської обласної державної адміністрації та Карпатським національним університетом імені Василя Стефаника №1 с/26 від 7 січня 2026 р. базами педагогічної практики є заклади загальної середньої освіти м.Івано-Франківська і області, кі забезпечені висококваліфікованими кадрами (вчителі вищої категорії, вчителі-методисти) і відповідають вимогам програми практики ОР бакалавр спеціальності 014 «Середня освіта (історія)». Базами практики можуть бути заклади загальної середньої освіти інших областей. Зокрема, ліцей №7, 5, 11 Івано-Франківської міської ради, ліцей імені В'ячеслава Чорновола Івано-Франківської міської ради ін.

Студенти-заочники проходять практику за місцем проживання, в іншому випадку базами практики є школи м.Івано-Франківська.

Здобувач вищої освіти може самостійно обрати місце проходження практики. У такому разі він зобов'язаний за місяць до її початку принести дозвіл від керівництва цієї бази або довідку про працевлаштування на об'єкті практики після закінчення Університету та Договір з ЗЗСО про проходження практики.

На практику здобувачі освіти направляються наказом ректора Університету. При отриманні подвійної освіти всі види практик Perezарховуються.

Для поглиблення теоретичних знань і набуття необхідних компетентностей здобувачів освіти Університету керівники практик можуть скеровувати для проходження практики за межі України. Групи здобувачів для проходження практики за межами України формують відповідно до укладених договорів з установами, організаціями та підприємствами інших країн.

Відповідальність за якісне формування груп покладається на декана факультету, завідувача кафедри тощо. Програму проходження практики за межами України готують викладачі випускових кафедр. Після повернення в Україну здобувачі зобов'язані представити звітну документацію відповідно до вимог силабусу й захисти її згідно із загальними вимогами.

Організація та проходження практики, пов'язаної з академічною мобільністю здобувачів освіти, регламентується відповідним Положенням про академічну мобільність учасників освітнього процесу. У разі запровадження дуальної освіти у певному підрозділі, практика проводиться на відповідних підприємствах/організаціях відповідно до норм Положення про дуальну форму освіти здобуття вищої освіти КНУВС.

Педагогічна практика проходить в активній формі, тільки перше знайомство (перший тиждень) бакалаврантів з навчальним закладом відбувається у формі спостереження за діяльністю класного керівника, вчителя, а також вивчення навчально-методичної документації, бесід з дітьми, педагогами та ін.

Отже, важливою умовою формування професійної підготовки студентів є виробнича педагогічна практика. Вона спрямована на підготовку студентів до основних видів професійної діяльності, реалізації набутих професійних знань, навичок, умінь і професійної адаптації, тобто входження в професію, освоєння соціальної ролі, професійного самовизначення, формування позицій, інтеграції особистісних і професійних якостей.

Керівництво практикою

Організаційне керівництво практиками Університету координується начальником навчально-методичного відділу.

Безпосереднє навчально-методичне керівництво та виконання програми практики забезпечують керівники практики від структурних підрозділів Університету.

До керівництва практикою залучаються викладачі, які мають досвід практичної роботи за фахом, на підприємствах та інших об'єктах практики.

Структурний підрозділ подає методисту навчально-методичного відділу в електронному варіанті проект наказу про проведення практики. Керівник практики від підрозділу та керівники-методисти циклових комісій і кафедр розподіляють між собою проведення всіх організаційних заходів щодо практики (настановча конференція, інструктаж з техніки безпеки, супровідні документи тощо).

Тривалість робочого часу здобувачів під час проходження практики регламентується Кодексом законів про працю України і складає для студентів віком від 15 до 16 років 24 години на тиждень, від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень (ст. 51 із змінами, внесеними Законами № 871-12 від 20.03.1991, № 3610-12 від 17.11.1993, № 263/95 ВР від 05.07.1995), від 18 років і старше – не більше 40 годин на тиждень (ст. 50 в редакції Закону № 871-12 від 20.03.1991, із змінами, внесеними Законом № 3610-12 від 17.11.1993). 4.6. **Обов'язки безпосередніх керівників, призначених базами практики, зазначені в окремих розділах договору на проведення практики.**

Права і обов'язки керівника практики: - готує робочу програму практики розробляє план педагогічної практики студентів факультету; готує наказ проводить настановчу і підсумкову наради; інструктує методистів практики, знайомить їх зі змінами або доповненнями до діючого положення про педагогічну практику студентів; - забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед початком студентів на практику: інструктаж про порядок проходження практики та з техніки безпеки, надання студентам-практикантам необхідних документів; - повідомляє студентам про систему звітності з практики; - подає методисту навчально-методичного відділу письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо її поліпшення.

Методист зі спеціальності: - бере участь у настановній і підсумковій конференції по педагогічній практиці; - у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження; - бере участь у розподілі студентів за місцями практики; - відслідковує своєчасне прибуття студентів до місць практики; - контролює виконання студентами-практикантами правил внутрішнього розпорядку; - контролює забезпечення нормальних умов праці студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки; - здійснює контроль за виконанням програми практики та строками її проведення; - надає методичну допомогу студентам під час виконання ними індивідуальних завдань; - надає практикантам посильну методичну допомогу при підготовці до уроків, відвідує й аналізує, - оцінює їх результативність спільно з учителями-предметниками; - проводить обов'язкові консультації щодо обробки зібраного матеріалу та його використання для звіту про практику; - інформує студентів про порядок надання звітів про практику; - приймає захист звітів студентів про практику у складі комісії.

Методист з виховної роботи: - визначає завдання з виховної роботи, спрямовані на всебічний розвиток здобувачів освіти у ЗЗСО, формування його соціальної активності; консулює студентів при складанні планів виховної роботи, контролює її виконання; - відвідує виховні заходи студентів, бере участь у їх обговоренні; - допомагає практикантам вести системну виховну роботу, заслуховує повідомлення практикантів про хід проведення ними

виховної роботи; - спільно з методистом зі спеціальності оцінює результативність навчально-виховної діяльності кожного студента-практиканта.

Керівник практики від бази практики: - створює необхідні умови для виконання студентами програми практики, не допускає використання їх на посадах та роботах, що не відповідають програмі практики та майбутній спеціальності; - затверджує робочий план і графік проходження практики з урахуванням пропозицій студента-практиканта; - подає необхідну методичну допомогу, дає вказівки та завдання практикантам, - контролює зроблені практикантами записи у щоденнику практики; - допомагає студентам при складанні документів, виконанні конкретних видів робіт, аналізі чи узагальненні; - після закінчення практики дає письмову характеристику на кожного студента-практиканта.

При організації педагогічної практики в ЗЗСО, необхідно орієнтуватися не тільки на виконання програми практики, але перш за все, підходити до кожного студента як до унікальної особи, цілеспрямовано і послідовно розкривати в ньому професійні можливості. Кожен студент повинен мати змогу отримувати систематичні консультації, допомогу при розв'язанні проблем, що виникли в тій або іншій ситуації як з боку методиста практики, так і зі сторони випускової кафедри факультету. Результативність і ефективність педагогічної практики визначається високим рівнем взаємодії ЗВО зі школою. Ідея гуманізації всього навчально-виховного процесу є в наш час однією з найактуальніших.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Здобувачі освіти Університету зобов'язані: - до початку практики одержати від керівника практики (відповідного підрозділу), направлення, методичні матеріали (силабус, методичні вказівки, щоденник, індивідуальне завдання тощо), прослухати консультації щодо оформлення всіх необхідних документів; - своєчасно прибути на базу практики; - у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики, дослухатися до вказівок керівників-методистів; - вивчити і дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії; - нести відповідальність за виконану роботу; - своєчасно здати матеріали практики, передбачені РПП, та у зазначені терміни захистити практику.

Здобувачі освіти мають право: - за наявності вакантних місць бути зарахованими на штатні посади баз практики, якщо робота на них відповідає вимогам силабусу; - при проходженні виробничої педагогічної практики в оздоровчих закладах обіймати посади вихователів-педагогів; - на повторне проходження практики у разі відсутності здобувача освіти на базі практики з поважної причини за умови надання відповідних документів та за рішенням керівництва підрозділу Університету; - на самостійне обрання місця проходження виробничої практики; - проходити практику на випускному курсі за майбутнім місцем працевлаштування (за умови представлення документів про працевлаштування на об'єкті практики після закінчення Університету); - у разі дистанційної/змішаної форми організації праці практики на підприємстві, у закладі чи установі, здобувач освіти має право проходити практику у відповідній формі організації.

2. Мета і завдання виробничої (педагогічної) практики

Мета педагогічної практики студентів третього курсу є: знайомство з конкретними умовами сучасної професійної педагогічної діяльності у ЗЗСО; професійне становлення майбутнього педагога в громадянській та історичній освітній галузі шляхом практичного застосування теоретичних знань, розвитку педагогічних умінь і навичок, формування індивідуального стилю роботи з учнями на основі навчальної, виховної, методичної, комунікативної складових, а також впровадження особистісно-орієнтованого, діяльнісного та інклюзивного підходів у навчально-виховний процес у навчально-виховний процес; отримання студентом необхідних практичних навичок та особистого досвіду з метою зростання у майбутньому до справжнього дипломованого професіонала.

Основні завдання виробничої цільової педагогічної практики в школі

- ознайомлення зі структурою й особливостями функціонування закладів загальної середньої освіти, їх документацією і матеріально-технічним забезпеченням;

- ознайомлення студентами-практикантами з методикою навчання учителів-методистів, а також ознайомлення з їх педагогічним досвідом;
- ознайомлення з роботою класного керівника, організація та проведення виховної роботи в закріпленому класі; вивчення психолого-педагогічних особливостей учнів, підготовка на одного з них психолого-педагогічної характеристики; вивчення класного колективу (5-7 кл.);
- проведення уроків, позакласних заходів з використанням засвоєних педагогічних методів і прийомів педагогічної діяльності, використання сучасних освітніх технологій для підвищення ефективності навчального процесу;
- врахування індивідуальних потреб, здібностей та інтересів кожного учня (в т.ч. ООП) під час планування та проведення уроків і виховних заходів, створення умов для саморозвитку та самореалізації учнів у процесі навчально-виховної роботи, забезпечення підтримки та мотивації учнів у досягненні їхніх особистих цілей;
- організація активної участі учнів у навчальному процесі через проектну, дослідницьку та творчу діяльність, формування у школярів навичок самостійного пошуку, аналізу та використання інформації, залучення учнів до колективної діяльності, спрямованої на досягнення спільної мети;
- розробка навчальних матеріалів (НМК) з урахуванням вікових, психологічних та індивідуальних особливостей учнів, а також врахування особливостей роботи ООП на уроках історії;
- набуття необхідного комплексу комунікативних навичок спілкування та вмінь встановлювати психологічний контакт з вчительським колективом і класом, формування позитивного мікроклімату в колективі, розвиток навичок співпраці, емпатії та взаємоповаги;
- організація та проведення виховних заходів, спрямованих на формування морально-етичних цінностей, громадянської свідомості та соціальної відповідальності, створення умов для розвитку індивідуальних здібностей і талантів учнів,
- здатність до педагогічної рефлексії та дисемінації педагогічного досвіду; розвиток педагогічного мислення, любові до майбутньої професії, поліпшення своїх педагогічних здібностей; конкретизація, вдосконалення і розвиток необхідних професійних якостей вчителя.

Під час виробничої (педагогічної) практики студенти повинні знати:

- структуру та функціонування закладів освіти: організацію роботи закладів загальної середньої освіти, документацію, матеріально-технічне забезпечення школи, особливості управління освітнім процесом;
- сучасні педагогічні підходи (в т.ч. й інклюзивний), методи та прийоми, які застосовують учителі-методисти, передовий педагогічний досвід та практики навчання;
- психолого-педагогічні основи: вікові, психологічні та педагогічні особливості учнів, особливості роботи з класним колективом (5–7 класів), методи аналізу та складання психолого-педагогічної характеристики учня;
- принципи врахування індивідуальних потреб, здібностей та інтересів учнів, основи організації навчальних проектів, дослідницької та творчої діяльності учнів, використання сучасних освітніх технологій для підвищення ефективності навчання;
- знати ефективні види та методи контролю знань, умінь і навичок учнів в освітньому процесі;
- знати особливості виховних заходів з акцентом на розвиток морально-етичних цінностей і громадянської відповідальності;
- знати прийоми ефективного педагогічного спілкування.

Під час практики студенти мають вміти:

- аналізувати структуру та документацію закладів освіти, ознайомлюватися з досвідом учителів-методистів і адаптувати його до власної діяльності;
- переносити знання з дисциплін у площину навчальних предметів;
- складати плани-конспекти уроків і позакласних заходів і НМК, проводити уроки з використанням сучасних освітніх технологій, організовувати проектну, дослідницьку та

творчу діяльність учнів, адаптувати уроки до індивідуальних потреб і здібностей учнів з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу, реалізовувати компетентнісний і діяльнісний підходи;

- застосовувати ефективні види та методи контролю знань, умінь і навичок учнів в освітньому процесі (в т.ч. ООП);
- проводити виховні заходи, спрямовані на розвиток моральних цінностей, громадянської свідомості та індивідуальних талантів учнів, організувати позакласну діяльність для формування колективної згуртованості;
- оцінювати психологічні та педагогічні особливості учнів, складати психолого-педагогічну характеристику на учня.
- будувати позитивні відносини з учнями, колегами, розвивати навички емпатії, співпраці та взаємоповаги;
- керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва;

усвідомлювати власну відповідальність, аналізувати й оцінювати результати своєї педагогічної діяльності, вдосконалювати педагогічні здібності, формувати любов до професії та розвивати професійні якості вчителя.

Під час виробничої (педагогічної) практики в школі формується **інтегральна компетентність** – це здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що потребують інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання історії і суспільствознавчих предметів у навчальних закладах середньої освіти та у процесі навчання за спеціальністю, що передбачає застосування теорій та методів професійно-спрямованих наук і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, а також до використання знань у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання й повноцінне розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською – державною мовою; отримувати і передавати професійну інформацію іноземною мовою.

ЗК 4. Здатність до впевненого, а водночас критичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для пошуку, обробки, аналізу, верифікації інформації з різноманітних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК 5. Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально на основі чинного законодавства та міркувань етики.

ЗК 6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного суспільства, діяти громадсько і соціально відповідально та з почуттям поваги до оточуючих.

ЗК 7. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, забезпечувати особисту та групову відповідальність за дотримання виконавської дисципліни, вміння визначати і наполегливо реалізовувати поставлені завдання і взяті обов'язки.

ЗК 8. Здатність генерувати нові ідеї, зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства, вміння диференціювати традиційні та інноваційні способи вирішення завдань та знаходити межі їхнього застосування у навчальному процесі.

ЗК 9. Здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я, вести здоровий спосіб життя, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, використовувати рухову активність для відпочинку.

ЗК 10. Здатність поважати мультикультурність і різноманітність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

ФК 1. Здатність перенесення системи знань із вітчизняної і всесвітньої історії, необхідної для роботи в навчальних закладах загальної середньої освіти, у професійну діяльність.

ФК 2. Здатність забезпечувати навчання учнів українською – державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області історії та суспільствознавства.

ФК 3. Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей, застосовувати під час організації навчально-виховного процесу ефективні методики й технології.

ФК 4. Здатність застосовувати інтерактивні методи і сучасні освітні технології навчання, формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами історичних і суспільствознавчих предметів, інтегрованого навчання.

ФК 5. Здатність здійснювати контроль та об'єктивне оцінювання рівня навчальних досягнень учнів на засадах компетентнісного підходу, аналізувати результати їхнього навчання.

ФК 6. Здатність до формування колективу учнів; знаходження ефективних шляхів мотивації їх до саморозвитку, спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

ФК 7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності і законодавства щодо охорони життя і здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання під час освітнього процесу здоров'язбережувальних технологій.

ФК 8. Здатність до здійснення рівноправної та особистісно-зорієнтованої взаємодії з учнями в освітньому процесі, залучення батьків до освітнього процесу на засадах партнерства.

ФК 9. Здатність усвідомлювати суспільний статус і призначення професійної діяльності вчителя історії, здійснювати об'єктивну самооцінку і самокореляцію своїх професійних якостей, аналізувати, досліджувати та поширювати передовий педагогічний досвід.

ПК 1. Здатність володіти змістом та методологією фундаментальних і спеціальних історичних дисциплін.

ПК 2. Знання сучасних наукових досліджень з історії України та всесвітньої історії.

ПК 3. Здатність володіти категоріально-понятійним апаратом історичної науки, орієнтуватися в науковій періодизації історії, використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу.

ПК 4. Здатність інтегрувати набуті знання з історичних та інших гуманітарних наук в самостійну систему, виявляти цілісність знань та умінь.

ПК 5. Здатність розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, володіти базовими знаннями української та світової культури в контексті готовності майбутніх фахівців до спілкування у мультикультурному середовищі на основі толерантності, діалогу і співробітництва.

ПК 6. Здатність здійснювати критичний аналіз різних джерел інформації та наукового пізнання, використовувати їх у професійній діяльності.

ПК 7. Знання наукових основ історії та методики її навчання, організації процесу пізнання та виховання учнів різних вікових категорій; здатність здійснювати дослідження з історії України, всесвітньої історії, методики навчання історії.

ПК 9. Здатність використовувати в професійній діяльності нові підходи до шкільної історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства та процесу євроінтеграції, з метою формування історичної свідомості, національної пам'яті, здійснення громадянсько-патріотичного виховання.

ПК 10. Здатність до педагогічної рефлексії та дисемінації педагогічного досвіду.

РН 1. Відтворювати основні концепції та принципи педагогіки і психології, сучасних освітніх технологій; враховувати в освітньому процесі закономірності розвитку, вікові та інші індивідуальні особливості учнів.

РН 2. Демонструвати вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

РН 3. Називати і аналізувати методи цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їх освітніх

потреб; класифікувати форми, методи і засоби навчання предмету в закладах загальної середньої освіти.

РН 4. Здійснювати добір і застосовувати сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів; критично оцінювати результати їх навчання та ефективність уроку.

РН 5. Вибирати відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізувати динаміку особистісного розвитку учнів, визначати ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

РН 6. Називати і пояснювати принципи проєктування психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами), технології здоров'язбереження під час освітнього процесу, способи запобігання та протидії булінгу і налагодження ефективної співпраці з учнями та їх батьками.

РН 7. Демонструвати знання основ фундаментальних наук (відповідно до предметної спеціальності), оперувати базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

РН 8. Генерувати обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

РН 9. Застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

РН 10. Демонструвати володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

РН 11. Виявляти навички роботи в команді, адаптації та дії у новій ситуації, пояснювати необхідність забезпечення рівних можливостей і дотримання гендерного паритету у професійній діяльності.

РН 12. Аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати, здійснювати об'єктивну самооцінку і самокорекцію своїх професійних якостей.

РН 13. Демонструвати знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовувати необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

ПРН 1. Демонструвати знання змісту фундаментальних і спеціальних історичних дисциплін, необхідними для роботи в закладах загальної середньої освіти; пояснювати і характеризувати історичні процеси і події у їх порівнянні та взаємозв'язку.

ПРН 2. Знати і аналізувати сучасні наукові дослідження з проблем вітчизняної та всесвітньої історії, спеціальних історичних дисциплін та імплементувати знання у навчальну і практичну діяльність.

ПРН 3. Орієнтуватися в історичному часі, застосовуючи періодизацію, характеризувати суспільні явища в розвитку, вільно оперувати термінологією з фахових предметів.

ПРН 4. Демонструвати інтегроване мислення, пояснювати цілісну картину суспільно-історичного розвитку через міжпредметні зв'язки.

ПРН 5. Використовувати краєзнавчу складову курсу історії для активізації пізнавальної діяльності учнів; організовувати позакласну гурткову роботу, музейну, пам'ятко-охоронну, народознавчу роботу, спрямовану на збереження і використання історико-культурної спадщини України та світу з навчальною, науковою і просвітницькою метою.

ПРН 6. Працювати з джерелами інформації, вміти їх аналізувати, синтезувати, порівнювати та інтегрувати їх у зміст навчання історії, представляти та обговорювати відображені в них факти, явища, події, визначати власну позицію щодо суперечливих питань.

ПРН 7. Знати зміст шкільних курсів історії, проєктувати і здійснювати навчальний процес, обирати оптимальні компетентісно орієнтовані методики навчання історії і

суспільствознавства за допомогою сучасних інноваційних технологій, уміти оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку учня/учениці.

ПРН 9. Цінувати різноманіття та мультикультурність світу; ідентифікувати себе у системах загальнолюдських і національних цінностей, керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва.

ПРН 10. Усвідомлювати призначення професійної діяльності вчителя історії і стійко прагнути до набуття та вдосконалення професійних компетентностей.

3.ЗМІСТ педагогічної практики студентів

Перший етап:

- проведення настановчої конференції, на якій студенти ознайомлюються з метою, завданнями практики, її змістом та основними вимогами, проведення інструктажу з техніки безпеки і т.п.;
- складання завдання на період педагогічної практики викладачами-методистами;
- ознайомлення із звітною документацією, що передбачена вимогами педагогічної практики.

У ЗЗСО:

Ознайомлення з системою навчально-виховної, позакласної та позашкільної роботи основної школи в цілому, з порядком ведення шкільної документації (з бесіди директора школи чи заступників директора з навчальної і виховної роботи);

-із специфікою методики роботи вчителів та класного керівника певного класу (5-7 кл.); із специфікою позакласної роботи вчителя-історика; зі змістом роботи методичних об'єднань вчителів за спеціальністю та класних керівників;

- вивчення змісту календарних і тематичних планів уроків вчителя-історика, плану його позакласної роботи;

- плану організаційної і виховної роботи класного керівника; анатомо- фізіологічних, психологічних й індивідуальних особливостей класного колективу, вивчення вікових та індивідуальних особливостей учнів, їхніх нахилів та інтересів, рис характеру, взаємовідносин у класі в ході навчально-виховного процесу; шляхом вивчення документації, бесід з учнями, спостереження; зокрема педагогічно занедбаних учнів і тих, хто має високий рівень знань, умінь і навичок;

- підготовка і проведення уроків з історії (не менше 20 уроків різного типу), проведення позакласного заходу з предмету та виховний захід як помічник класного керівника;

- підготовка дидактичного матеріалу;

-виконання індивідуальних завдань.

Заключний етап:

Оформлення документації.

- підведення підсумків індивідуальної педагогічної діяльності;
- підготовка та оформлення звітної документації;
- захист виробничої педагогічної практики;
- участь у підсумковій нараді;
- залік.

План проходження практики	
Зміст роботи	Кількість годин
Настановча нарада передбачає ознайомлення студентів із завданнями, змістом і метою педагогічної практики, зокрема з навчальною, виховною, методичною та організаційною складовими. Обговорюється організаційний план роботи: строки, обсяг завдань, форми звітності, розподіл студентів за класами, закріплення наставників, ін. Студентам роз'яснюють правила поведінки, вимоги до документації та педагогічної етики, а також надають інструкції щодо застосування методик навчання та сучасних освітніх технологій. Відбувається обговорення можливих труднощів і відповідей на запитання, надаються рекомендації для ефективної роботи, а також акцентується увага на важливості	2 год

практики для професійного розвитку майбутнього вчителя. Проводиться інструктаж з техніки безпеки	
Під час першого етапу практики в ЗЗСО студенти знайомляться зі структурою, особливостями функціонування та матеріально-технічним забезпеченням школи, вивчають її статут, правила внутрішнього розпорядку, а також педагогічну та навчальну документацію. Інструктаж щодо правил поведінки у школі, дотримання педагогічної етики, відповідальності за збереження матеріально-технічного забезпечення закладу. Розподіл студентів по класах, призначення їм керівників-методистів від школи. Організуються екскурсії та оглядові заняття (пасивна практика), спрямовані на ознайомлення із середовищем освітнього закладу та його специфікою. Студенти детально ознайомлюються з методикою майбутньої педагогічної роботи, порядком планування та проведення уроків і виховних заходів. Відбувається інструктаж щодо ведення щоденників педагогічної практики, записів спостережень, нотаток, збору й обробки матеріалів, що є основою для аналізу та підготовки звітної документації.	30
<p>Основний етап практики</p> <p>Цей етап включає безпосередню реалізацію студентами завдань педагогічної практики. Студенти готують плани-конспекти, НМК, проводять уроки з історії, виховні та позакласні заходи, застосовуючи сучасні методики навчання, індивідуальний підхід до учнів та інтеграцію знань з університетських дисциплін у навчальний процес. Вони організують освітню і виховну діяльність, враховуючи психолого-педагогічні особливості школярів, здійснюють спостереження за учнівським колективом і проводять діагностику окремих учнів для складання психолого-педагогічної характеристики; здійснюють методичну роботу. Студенти активно співпрацюють із вчителями-методистами, класними керівниками, адміністрацією школи, беруть участь у шкільних заходах, розробляють навчально-методичні матеріали та аналізують ефективність власної педагогічної діяльності. Основний етап спрямований на практичне закріплення професійних знань, формування вмінь та навичок майбутніх педагогів.</p>	164 год
<p>Виконання індивідуальних завдань, психолого-педагогічної характеристики на учня. На цьому етапі студенти виконують завдання, спрямовані на розвиток умінь і навичок самостійного вирішення професійних завдань. Студенти отримують можливість реалізувати творчий підхід, враховуючи специфіку своєї предметної підготовки, та оцінити ефективність власних рішень у реальних умовах освітнього середовища.</p>	60
<p>Підсумковий етап. Підсумкова конференція. На завершальному етапі педагогічної практики студенти узагальнюють результати своєї діяльності, аналізують виконані завдання та оцінюють досягнення поставлених цілей. Вони готують звітні документи про проходження практики. Проводиться самооцінка й рефлексія набутого досвіду, виявляються сильні та слабкі сторони у професійній підготовці. Студенти отримують рекомендації для подальшого вдосконалення педагогічних навичок.</p>	12
Залік є завершальним етапом педагогічної практики, під час якого підводяться підсумки виконаної роботи та оцінюється рівень професійної підготовки студентів. Студенти представляють результати своєї діяльності у формі захисту звіту, демонструють знання, вміння та навички, набуті під час практики. Оцінюються проведені уроки, виховні та позакласні заходи, якість підготовлених навчально-методичних матеріалів, психолого-педагогічні характеристики учнів, виконання індивідуальних завдань та рівень ведення документації. Під час заліку студенти отримують зворотний зв'язок, який	2

сприяє формуванню подальших напрямів їхнього професійного розвитку.	
Загальна кількість	270

3.1. Індивідуальні завдання.

1. Складіть тестові завдання різних рівнів складності для тематичного оцінювання учнів 5-7 кл.
2. Підготовка навчально-методичного комплексу з історії.
3. Вивчення педагогічного досвіду учителя.
4. Розробка дидактичних матеріалів для обдарованих учнів.
5. Розробка виховного заходу загальноміського характеру.
6. Проведення профорієнтаційного заходу ін.

3.2. Заняття і екскурсії під час практики

Невід'ємною складовою виробничої практики є екскурсія. Екскурсії під час практики проводяться з метою ознайомлення студентів з освітніми закладами, визначними місцями Івано-Франківськ тощо. Проводиться ознайомлювальна екскурсія з метою надбання студентами найбільш повної уяви про базу практики, її структуру, взаємодію її окремих підрозділів, діючу систему управління. Також можуть проводитися екскурсії в Івано-Франківський державний історико-меморіальний музей Олекси Довбуша, Музей мистецтв Прикарпаття, Музей визвольних змагань Прикарпатського краю.

Крім обов'язкових інструктажів з техніки безпеки можуть бути проведені додаткові заняття з охорони праці і протипожежної безпеки. Заняття під час практики можуть проводитись у вигляді консультацій, які сприятимуть поглибленню знань з методики викладання історії. Приблизна тематика: 1. Підготовка та оформлення документації педагогічної практики. 2. Пошук інформації щодо успішної професійної діяльності засобами новітніх освітніх технологій. 3. Проведення дидактичних ігор з історії у старшій школі. 4. Особливості використання краєзнавчого матеріалу у процесі викладання історії. 5. Позакласна виховна робота з народознавства. 6. Методи професійного самовиховання та розвитку педагогічної техніки. 7. Групова робота на уроках історії.

3.3. Джерела. ОСНОВНА

1. Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
2. Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.
3. Галицька-Дідух Т. В., Гречановська О. В., Батарейна І. О., Гурська В. А., Бабік І. В. Гейміфікація як засіб індивідуалізації навчання XXI століття. Лодзь: Futurity Research Publishing, 2025. 203 с.
4. Галицька-Дідух Т.В. Виробнича (педагогічна) практика III курс спеціальності 014 «Середня освіта (історія)». Івано-Франківськ, 2024. 263 с.
5. ГІО-оцінювання-2025. Путівник, затверджений наказом МОН № 418 від 6 березня 2025 року (зі змінами від квітня та липня). (дата звернення: 12.01.2025). <https://educationforlife.mon.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/gio-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf>.
6. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.

7. Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.
8. Закон України "Про освіту"
9. Закон України "Про повну загальну середню освіту"
10. Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.
11. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf>.
12. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид. доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IirPImMEhw7Cc-j/view>
13. Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
14. Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.
15. Модульні навчальні програми для 5 - 9 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/>
16. Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072 «КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text>
17. Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с.
18. НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.
19. Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Серова Г. В. За загальною редакцією О.І. Пометун.[Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.
20. ПОЛОЖЕННЯ про організацію та проведення практики у Карпатському національному університеті імені Василя СтефаникаПротокол від 28 жовтня 2025 р. No 11. ВВЕДЕНО В ДІЮ наказом в. о. ректора Карпатського національного університету імені Василя Стефаника від 07 листопада 2025 р. No 1059. URL: https://efund.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/05/02-07.50_2023-polozhennia-pro-orhanizatsiiu-ta-provedennia-praktyku-u-rykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasylia-stefanyka-.pdf
21. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання. URL <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia>.
22. Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. Київ, 2025.
23. Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

24. Психологічний супровід і підтримка учасників освітнього процесу в умовах упровадження Нової української школи (з досвіду роботи фахівців психологічної служби) : метод. посібник / уклад. В. В. Байдик. Харків : Друкарня Мадрид, 2018. 102 с.
25. Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.
26. Як нова система оцінювання у громадянській та історичній галузі допомагає побачити поступ учня. Головне з вебінару. *НУШ*. 2025. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/>

ДОДАТКОВА

27. Академічна доброчесність у середній освіті. Методичні рекомендації / Ю.Бреус, Ю. Боловацька, О.Заплотинська. Київ, 2021. 105 с.
28. Бондаренко Н. В. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання [Storytelling as a communication trend and a method of teaching all subjects in school]. *Молодь і ринок*. 2019. № 7 (174). С. 130–138. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716893/1/BNV_MiR_19-07.pdf
29. Гавлітіна Т. Інноваційні освітні практики: створення та впровадження в Новій українській школі. *Нова педагогічна думка*, 2023. №3 (115). URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/576/523>
30. Галицька-Дідух Т. В. (2025). Оцінка ефективності використання мобільних застосунків для створення інтерактивних флешкарток з історії та їхнього впливу на запам'ятовування й розуміння. *Академічні візії*. 2025. № 43. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1898>
31. Галицька-Дідух Т. В. Аналіз ефективності застосування технологій штучного інтелекту для адаптивного навчання історії та підтримки індивідуальних творчих траєкторій здобувачів освіти. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2025. № 6(52). С.269-284.
32. Галицька-Дідух Т. В. Розробка інтегрованих уроків історії та мистецтва для стимулювання образного мислення. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. №18. URL: <http://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/945>
33. Галицька-Дідух Т., Коршевнік Т., Михалюк А. Застосування штучного інтелекту для персоналізації освітніх траєкторій здобувачів середньої освіти в Україні. *Академічні візії*. 2025. № 44. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1960>
34. Галицька-Дідух Т.В., Романюк В.Л., Задорожня Т.М. Використання штучного інтелекту в дистанційному навчанні: психолого-педагогічні умови. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка»*. 2024. № 5(39) 2024. С. 126-143.
35. Гурська, О. А., Самборська, О. В., & Йордан, Г. М. Використання цифрових технологій у педагогічному процесі для індивідуалізації навчання. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. (14). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14587060>
36. Денисюк В., Завадська Н., Дідух О. Вікові особливості формування історичних знань в учнів 5–9 класів. Scientific Collection «InterConf», (39): with the Proceedings of the 8 th International Scientific and Practical Conference «Science and Practice: Implementation to Modern Society» (December 26–28, 2020). Manchester, Great Britain: Peal Press Ltd., 2020. P. 580–587. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19769>
37. Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.
38. Інноваційний простір учителя НУШ: кейси методичних матеріалів для 5-6 класів НУШ / за заг. ред. Світлани Гарної та Юлії Бурцевої. Київ-Краматорськ, 2023.
39. Історія України в джерелах: практикум / П.В.Мороз, І.В.Мороз, В.С.Власов. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 564 с.

40. Історія як пропаганда: посібник для вчителів / А.Лягуша, Н.Шліхта, О.Коляструк та ін. Київ, DVV International Ukraine, 2024. 276 с.
41. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
42. Компетентнісно орієнтований підхід до оцінювання результатів навчання учнів: приклади завдань регіональних моніторингових досліджень [Електронне видання] / І.В. Капустін, Т.М. Голтяй, С.С. Євтушенко, О.О. Мілаш; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2025. 254 с.
43. Контроль освітніх результатів учнів ліцею в умовах інтегрованого навчання : методичний посібник / Ільченко В. Р., Гуз К. Ж., Засєкіна Т. М., Ільченко О. Г., Гринюк О. С., Антонюк М. А., Олійник І. М., Білик Н. І., Ляшенко А. Х., Педенко В. П. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 150 с.
44. Медіаграмотність та критичне мислення в процесі викладання дисциплін комунікаційного циклу: навчальний посібник / за загал. ред. В. Іванова. Київ: Центр вільної преси, 2024. 178 с.
45. Медіаосвіта в Державному стандарті базової середньої освіти (5–6 класи) : Навч.-метод. посіб. / О. П. Мокрогуз (розділи 1, 2, 3, підрозділ 4.2), О. В. Волошенюк (розділ 1, підрозділи 4.1, 4.3), Г. А. Дегтярьова (підрозділ 4.1), І. П. Старагіна (розділ 4.1), Р. В. Шаламов (підрозділ 4.2.); за заг. ред. В. Ф. Іванова., О. В. Волошенюк., Р. І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 63 с.
46. Медіаосвіта в школі та на уроці: Основи і приклади / Тулодзєцький Г., Герціг Б., Графе С. за загал. ред. В.Ф. Іванова; Пер. з нім. В. Климченка. К. : Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 405 с.
47. Мобільні технології в школі: посіб. для вчителів / І. А. Патрушева, О. М. Гера, Н. В. Діденко, Л. А. Павлюк, О. Л. Сафроненко. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 175 с.
48. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Харків: Вид-во "Ранок", 2019. 304 с.
49. Навчання через дослідження. Збірник методичних матеріалів для вчителів 5-11 класів / За редакцією Зденки Вагнерової та Юрія Волошина: Прага, 2024. 173 с.
50. Нова українська школа: як реалізувати новий зміст базової середньої освіти : навчально-методичний посібник для тренерів-педагогів / за ред. А. Черній ; відпов. за вип. : О. Лютко, М. Люшин. Рівне : РОППО, 2024. 207 с.
51. Нова українська школа: як реалізувати новий зміст базової середньої освіти : навчально-методичний посібник для тренерів-педагогів / за ред. А. Черній ; відпов. за вип. : О. Лютко, М. Люшин. Рівне : РОППО, 2024. 207 с.
52. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.
53. Пижик А. М., Черевичний Г. С. Методика викладання історії в школі: навчально-методичні рекомендації до вивчення дисципліни та проходження педагогічної практики. Видання 2-е переробл. Київ: Видавництво «Юстон», 2020. 125 с.
54. Пометун О. І. Практичні заняття з історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 160 с.
55. Пометун О., Гупан Н. Візуальні джерела у підручнику з історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. Проблеми сучасного підручника. 2020. Випуск 24. С. 241–255. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-24-241-255>
56. Практика інтегрованого навчання учнів історії у 5-6 класах : методичні рекомендації. [Електронне видання]. / П.В. Мороз, І.В. Мороз. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 123 с.
57. Проектне навчання в історичній освіті : методичні рекомендації / В. Долід, П. Долганов. Рівне: РОППО, 2023. 83 с.

58. Розвиток громадянської активності та патріотизму учнів на уроках предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі : методичні рекомендації. [Електронне видання] / Н.Гупан, Т.Ремех, Г.Сєрова. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.
59. Сертифікація вчителів НУШ. Усе для підготовки / упоряд. О. М. Юрченко. Харків : Вид. група «Основа», 2021. 128 с.
60. STEM-освіта: теорія та практика [Електронний ресурс]: збірник науково-методичних матеріалів /уклад. О. В. Лозова, І. П. Василяшко / за заг. ред. Ю. І. Завалевського. К. Видавничий дім «Освіта», 2024. 417 с.
61. Творчість як фактор мотивації досягнень: навчальний посібник / Сергєєва Л.М., Просіна О.В., Ілляхова М.В. Київ, 2023. 124 с.
62. Хміль Н., Галицька-Дідух Т., Цяньці Ван. Використання віртуальної і доповненої реальності в українській освіті. *Академічні візії*. 2023. №22. URL:<https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/505>
63. Черушева Г., Кравцова Т., Галицька-Дідух Т. Актуальні проблеми викладання педагогічних дисциплін:формування інтерактивного онлайн-середовища. *Академічні візії*. 2023. №19. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/384>
64. Koziar, M., Lysenko, T., Halytska-Didukh, T. (2024). Strategies for Preparing Teachers to Implement Virtual Reality in the Process of Personalized Learning. *International Conference on Science, Innovations and Global Solutions*. (pp. 445-448). Futurity Research Publishing. Polska, Łódź, 31.07.2024 p.
65. Newman, M. (2024). *Teaching History Today: Applying the Triad of Inquiry, Primary Sources, and Literacy*. Rowman & Littlefield.
66. Newman, M. *Teaching History Today: Applying the Triad of Inquiry, Primary Sources, and Literacy*. Stuttgart / London : Bloomsbury Publishing, 2024.
67. Sharp, H., Dallimore, J., et al. (2022). *Teaching Secondary History*. Cambridge University Press.

Методичне забезпечення

Матеріально-технічне забезпечення практики: приміщення для самостійної роботи студентів, розмножувальна та комп'ютерна техніка з підключенням Інтернет, наукова бібліотека з читальним залом. На практиці і під час самостійної роботи студентів використовуються методичні рекомендації щодо проходження практики, дидактичні матеріали, які розроблені керівником практики.

3.4 Методичні рекомендації.

Як педагогічна категорія практика є складовою частиною навчального процесу та має на меті навчити студентів творчо застосовувати у педагогічній діяльності науково – теоретичні знання та практичні навички, отримані при вивченні психолого – педагогічних і спеціальних дисциплін, сприяти розвитку у майбутніх учителів стійкого інтересу до професійної діяльності.

Специфікою практичної діяльності студентів є те, що в ній здійснюється ідентифікація з професійною діяльністю вчителя, практика проводиться в умовах, адекватних умовам майбутньої самостійної педагогічної діяльності. Робота студента в період практики характеризується тією ж різноманітністю функцій, що й робота педагога. Вона – ланка в системі підготовки вчителя і виступає у якості самостійного, важливого джерела актуалізації педагогічної освіти, створення її життєвої цінності для поліпшення відносин.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як: повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості; забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності; становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі; 2 формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту; створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими; формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Особливість громадянської та історичної освітньої галузі (за матеріалами

«Концептуальні засади громадянської та історичної освітньої галузі»

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/novyny-posylannia/konceptualni-zasadi-gromadianskovi-ta-istoricnovi-osvitnovi-galuzi.pdf>

Громадянська та історична освітня галузь бере на себе один [SEP] з основних викликів освітньої системи — створення умов для формування свідомих українських громадян та громадянок. [SEP] Це завдання є визначальним для стійкості й розвитку української держави, культури та суспільства, адже українську демократичну державу будують і захищають громадяни й громадянки: вони служать у війську, платять податки, працюють на державній службі, беруть участь [SEP] у діяльності громадських об'єднань, обирають владу й здійснюють громадський контроль за її діями. Від якості реалізації мети та завдань громадянської та історичної освітньої галузі залежить те, чи володітимуть українські громадяни й громадянки необхідними компетентностями, [SEP] щоб ухвалювати рішення, засновані на національних [SEP] і демократичних цінностях. 1 На важливості формування громадянської та національної ідентичності, а також розвитку оборонної свідомості наголошено в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»¹. Його норми визначають національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання та громадянську освіту як пріоритети державної політики. Ці положення розвиваються у Концептуальних засадах реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти², які підкреслюють роль історії у формуванні національної ідентичності. Одночасно в Концепції розвитку громадянської освіти в Україні³ робиться акцент на активній громадянській позиції, відповідальності, готовності до захисту демократії та прав

людини. Концептуальні засади громадянської та історичної освітньої галузі спираються на зазначені документи: доповнюють, розширюють, деталізують їх, акцентують на наявних системних викликах та пропонують цілісне рішення для реалізації основних положень зазначених документів в освітній галузі. Громадянська та історична освітня галузь формує в учнівства розуміння суспільства, прав людини, держави, а також їхньої ролі в громаді, країні та світі.

Відповідно до Концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти⁴, через роботу з історичними наративами та критичне осмислення історії діти й підлітки вчаться розуміти, як формувалися нації, національні держави й зокрема українська держава, як минуле впливає на сучасність і чому спільна пам'ять важлива для майбутнього. Цей підхід сприяє утвердженню громадянської та національної ідентичності. Водночас громадянська освіта дає учнівству розуміння важливості активної участі в житті класу, школи, громади, країни. Через діяльнісний підхід учні / учениці вчаться ухвалювати спільні рішення, діяти відповідально, обстоювати ^[L]_{SEP} права — свої та інших людей. Особливу увагу в громадянській та історичній освітній галузі приділено таким базовим цінностям, як гідність, свобода, справедливість, рівність, демократія ^[L]_{SEP} та верховенство права.

Завдяки досягненню результатів навчання, визначених для галузі, випускник або випускниця: усвідомлює себе громадянином / громадянкою України, свою національну ідентичність, відчуває зв'язок з українською культурою, готовий / готова захищати свою державу, розуміє взаємозв'язок історичних подій і процесів із сучасною Україною та світом; розуміє цінність демократії та ролі демократичної системи для захисту прав і свобод людини, підтримує верховенство права, здатний / здатна чинити опір його порушенням; активно діє у громадському житті, ініціює зміни, співпрацює з іншими заради спільного добробуту; володіє громадянськими та історичними компетентностями, що дозволяють брати участь у суспільному процесі й відповідально впливати на нього. Цього результату галузь досягає через взаємозв'язок з іншими галузями, а також через інструменти неформальної освіти, молодіжної, культурної та комунікаційної політики, політики з формування громадянської та національної ідентичності.

Переосмислення громадянської та історичної освітньої галузі в умовах війни та кризи демократії. Реалізація цілей освітньої галузі нині відбувається в складних умовах світової кризи демократії й широкомасштабного вторгнення росії в Україну. Громадянська та історична освіта має допомагати учнівству формувати власну суб'єктність, довіру до своїх співгромадян і здатність діяти в умовах збройної й інформаційної війни. Це означає: сприяти підвищенню рівня довіри до держави та суспільства в умовах постійних російських інформаційно-психологічних операцій; виявляти та розвінчувати міфи та стереотипи, наприклад, міф про те, що демократія не працює, та уявлення про «сильну руку» як єдиний спосіб дій; переконання, що звичайний громадянин чи громадянка «ні на що не впливає і нічого не вирішує»; виявляти ознаки авторитарних режимів, аналізувати слабкості сучасних демократій; аргументовано дискутувати про кризу демократії у світі, популізм, маніпуляції, наслідки інформаційних атак; досліджувати особливості української демократичної системи, що розвивається в умовах війни, аналізувати конфлікти між свободою, безпекою і справедливістю, а також усвідомлювати ризики, які несуть «прості рішення» в складних системах; створювати ситуації-дослідження, де учнівство може усвідомити себе частиною національної політичної спільноти, формувати бажання впливати й змінювати політичну систему на краще. Громадянська та історична освітня галузь має створювати безпечний простір, де учні та учениці можуть досліджувати суперечливі теми, ставити складні запитання і формувати свою позицію. У центрі цього процесу — відвертий діалог з учительством, яке спроможне визнати, що існує багато відкритих запитань, відповіді на які варто шукати спільно.

Мета громадянської та історичної освітньої галузі Мета галузі реалізується через створення умов для формування особистості, яка: усвідомлює себе громадянином / громадянкою України, визначає свою національну ідентичність, відчуває зв'язок з українською культурою, готовий / готова захищати свою державу, розуміє взаємозв'язок історичних подій і процесів із сучасною

Україною та світом; визнає демократичні цінності, людську гідність, права людини, верховенство права як основу суспільного життя; здатна об'єднуватися з іншими громадянами й громадянками та дбати про спільне разом, діяти відповідально в демократичному суспільстві; опанувала необхідні громадянські та соціальні компетентності, що пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

Базова середня освіта 5–6 класи (адаптаційний цикл) 7–9 класи (базове предметне навчання)

Метою громадянської та історичної освітньої галузі на рівні базової середньої освіти є розвиток особистості, яка: усвідомлює себе громадянином / громадянкою України, розуміє вплив історичних подій на сучасне українське суспільство; визнає гідність, свободу, права людини, справедливість як основу взаємодії в суспільстві; вміє користуватися механізмами захисту своїх прав; бере участь у спільних ініціативах, шкільному самоврядуванні, ухваленні рішень у школі та громаді; спроможна критично мислити, аналізувати суспільні явища й історичні джерела, обґрунтовувати власну позицію.

У 5–6 класах відбувається перехід до більш сфокусованої роботи зі змістом галузі, що рекомендується робити в інтегрованому курсі «Історія і громадянська освіта». Це адаптаційний період, у якому діти починають досліджувати ширші спільноти та складніші форми суспільного життя — школу, громаду, державу — і водночас отримують перші уявлення про те, як ці спільноти змінювались у часі. Учні вчаться бачити, що події відбуваються в певному порядку, що одне веде чи призводить до іншого, що люди в різний час жили й діяли по-різному. Розвивається спроможність ставити запитання до суспільних і життєвих ситуацій, висловлювати припущення, чому так сталося, шукати пояснення, знаходити приклади зі шкільного, родинного чи історичного досвіду. У цьому циклі базової освіти учні й учениці опановують перші інструменти дослідження: стрічки часу, мапи, різні способи аналізу простих джерел інформації. Саме в цьому віці закладається основа для розуміння суспільних процесів як результату чи наслідку людських виборів і взаємодій — як у сучасності, так і в минулому. У 5–6 класах важливо також підтримати потребу учнівства в перших досвідах участі в житті спільноти: в ухваленні рішень, у самоврядуванні класу, школи, у громадських ініціативах. У 7–9 класах у межах структури галузі можливе як роздільне викладання курсів «Історія України і світу» та «Громадянська освіта», так і їх об'єднання в інтегрований курс «Історія і громадянська освіта». Для поглиблення розуміння взаємозв'язку історичних та суспільствознавчих, громадянознавчих категорій варто також продовжувати досягати освітніх результатів Державного стандарту базової середньої освіти на інтегрованих уроках усіх трьох складників галузі, допускаючи й інші моделі інтеграції всередині галузі, а також міжгалузеву інтеграцію, зокрема із соціальною та здоров'язбержувальною та природничою освітніми галузями тощо. Також може бути впроваджено інтегрований курс громадянської освіти та правознавства для 9 класу. У цьому віці учнівство вже здатне досліджувати, як улаштоване суспільство та які історичні події, рішення й конфлікти вплинули на його сучасний стан. Воно вчиться бачити, як змінювались способи співжиття, правила, уявлення про владу, відповідальність, справедливість у різні періоди й у різних спільнотах. У цей час посилюється спроможність учнівства помічати зв'язки між минулим і теперішнім, аналізувати суспільні ситуації з кількох перспектив, ставити запитання до дій влади, громади, окремих людей. Водночас у цей період підлітки мають високий запит на висловлення власної думки й одночасно формують здатність її обґрунтовувати — у дискусіях, дебатах, письмових і публічних висловлюваннях. Важливо, щоб навчання давало змогу досліджувати як історичні приклади, так і сучасні ситуації: взаємодію громадян і держави, стосунки різних соціальних груп, захист прав людини, участь в ухваленні рішень. Галузь може підтримати ці процеси завдяки роботі з історичними сюжетами, джерелами, кейсами, моделюванням реальних суспільних ситуацій і обговоренням моральних і політичних дилем.

Я ОРІЄНТИРИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (див. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/novyny-posylannia/konceptualni-zasadi-gromadianskoyi-ta-istoricnoyi-osvitnoyi-galuzi.pdf>)

Концентричний підхід до навчання / вивчення історії (проект).

Спираючись на [статтю 12](#) Закону України "Про освіту", [статтю 10](#) Закону України "Про повну загальну середню освіту", державні стандарти початкової, базової, профільної середньої освіти навчання / вивчення історії належить організувати за такими концентрами:

- перший цикл початкової освіти - адаптаційно-ігровий (1-2 роки навчання). З історії - інформаційно-ознайомлювальний - 1-2 класи (реалізується на основі принципу внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції змісту), який пропонує найзагальніші відомості про людину, родину, громаду, рідний край, Україну як державу;

- другий цикл початкової освіти - основний (3-4 роки навчання). З історії - інформаційно-фрагментарний - 3-4 класи (реалізується на основі принципу внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції змісту), який у белетризованому вигляді пропонує найважливіші сюжети історії України, про Україну в Європі та у світі;

- перший цикл базової середньої освіти - адаптаційний (5 - 6 роки навчання). З історії - пропедевтичний сюжетний - 5-6 класи (по 2 год на тиждень для кожного класу), який спирається на історичні відомості, здобуті в початкових класах, готує до вивчення систематичного курсу історії та представляє значущі сюжети історії України і світу від найдавніших часів до сьогодення;

- другий цикл базової середньої освіти - базове предметне навчання (7-9 роки навчання). З історії - проблемно-тематичний (зі збереженням хронологічно-подієвої логіки) - 7-9 класи (по 3 год. на тиждень у 7 і 8 класах і по 4 год. - у 9 класі), який представляє основні події історії України і світу відповідно до історично-культурних періодів;

- перший цикл профільної середньої освіти - профільно-адаптаційний (10 рік навчання) і другий цикл профільної середньої освіти - профільний (11-12 роки навчання). З історії - профільний проблемно-тематичний - 10, 11-12 класи (3 год. на тиждень для профільно-адаптаційного 10 класу; по 3 год. на тиждень для 11-12 класів неісторичних профілів; по 6 год. на тиждень для 11-12 класів історичного профілю), який представляє історію України і світу через основні явища і процеси від найдавніших часів до сьогодення і реалізується через взаємодію єдиного загальноосвітнього та спеціальних (відповідно до профілю) курсів.

Важливо, щоб історична освіта, яку здобули учениці/учні в закладах загальної середньої освіти, мала продовження на наступних рівнях навчання. З цією метою є бажаним, зокрема, відновлення узагальнювального курсу історії України як обов'язкового в закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Переоцінка всесвітньої історії з огляду зв'язків із історією України та потреба запровадження єдиного загальноосвітнього курсу історії.

В умовах сучасних геополітичних процесів Україна займає важливе місце на міжнародній арені. Це вимагає перегляду ролі історії України як невід'ємної частини європейської та світової історії. У контексті середньої освіти цей підхід повинен бути реалізований через введення єдиного загальноосвітнього курсу історії, основним аспектом якого стане взаємодія України з іншими країнами в історичному контексті.

Сучасні умови вимагають акценту на тих сюжетах світової історії, що мали вплив на події в Україні та здатні показати, як Україна представлена в міжнародному контексті. Такий курс дозволить краще зрозуміти вклад українства у загальний культурний і цивілізаційний розвиток людства. Таким чином, курс "Історія України і світу" або інші можливі варіанти назви дозволять наблизити навчання до сучасних наукових підходів і значно розширити поняття "історія України".

Завдяки єдиному курсу учні отримають можливість краще розуміти своє місце у світі, розвивати національну і культурну ідентичність через порівняння різних історичних контекстів, зрозуміти, як минуле, теперішнє і майбутнє пов'язані між собою. Це сприятиме формуванню у

них почуття відповідальності та співпричетності до глобальних процесів, а також розширенню уявлень про різноманіття і єдність світу.

Для вчителів єдиний курс історії створить умови для ефективнішого управління навчальним процесом, дозволить зосередитися на основних питаннях і зробити навчання більш змістовним. Це також забезпечить можливість використання часу для обговорення важливих тем, виконання практичних завдань і навчальних проєктів, що дозволить вчителям диференціювати підхід до навчання в залежності від інтересів учнів та сприятиме розвитку критичного мислення і глибшого розуміння історії.

2. Історія та громадянська освіта: історичний матеріал як джерело для пізнання загальнолюдських, європейських демократичних і національних і громадянських цінностей.

Розширення тематичних і географічних контекстів української історії, а також осмислення світових подій крізь українську призму сприятиме повнішому розкриттю громадянського потенціалу історичної освіти. Вивчення історії має бути спрямоване на формування в учнів ключових громадянських компетентностей, зокрема здатності захищати демократичні цінності, права й свободи людини, ефективно взаємодіяти в суспільстві, приймати обґрунтовані рішення та прогнозувати майбутній розвиток подій. Історія як навчальна дисципліна покликана не лише передавати знання про минуле, а й слугувати «школою громадянської поведінки», допомагаючи учням краще розуміти механізми суспільного життя.

Для досягнення цієї мети важливо наповнювати зміст історичної освіти сюжетами, які висвітлюють питання національної ідентичності, громадянської відповідальності, дотримання прав і свобод, боротьби за гідність та опору насильству. Особливого значення в сучасному українському контексті набуває осмислення історичних процесів, що сприяли формуванню та зміцненню української політичної нації.

Спеціалізовані історичні курси для профільної середньої освіти

У старших класах, на етапі профільного навчання (10–12 роки), важливо не лише розвивати історичну свідомість, а й забезпечувати зв'язок між історичною наукою та практичними потребами учнів. Для цього доцільно, поряд із загальноосвітнім курсом історії, запроваджувати спеціальні навчальні курси, орієнтовані на поглиблене вивчення окремих історичних тем і явищ. Такі курси повинні враховувати як актуальні суспільні виклики, так і специфічні інтереси учнів, пов'язані з їхньою майбутньою професійною діяльністю.

До переліку таких курсів можуть входити: історична географія, історія регіонів і локальних спільнот, інтелектуальна історія, історія культури, історія етнічних та релігійних громад, досвід боротьби народів із тоталітарними режимами, історія правових і політичних ідей, історія державотворчих процесів тощо. Для учнів, які планують пов'язати свою професійну діяльність з іншими галузями, можуть бути корисними спецкурси з історії науки й техніки, економічної історії, екологічної свідомості, історії повсякденного життя тощо.

Впровадження таких курсів сприятиме розширенню світогляду учнів, формуванню критичного мислення та усвідомленню зв'язку між історичними подіями й сучасністю, що зробить історичну освіту більш гнучкою, актуальною та практичною.

Зміст історичної освіти в закладах загальної середньої освіти

1. Основні змістові лінії навчальної дисципліни та предметна компетентність

Змістові лінії в історичній освіті можна розглядати як послідовність соціально значущих тем і проблем, що охоплюють різні історичні періоди та території. Вони покликані продемонструвати взаємозв'язок минулого й сучасності, а також допомогти прогнозувати майбутні суспільні зміни. Тематичний вибір таких ліній є гнучким і залежить від актуальних суспільних потреб, що відображають політичний, економічний та культурний контексти конкретного історичного етапу. Їх основне завдання – спрямовувати увагу учнів і педагогів на ключові історичні процеси та події.

Змістові лінії, закладені в Державному стандарті базової середньої освіти, дозволяють розглядати історичний процес у різних аспектах, включаючи взаємодію людини з природою,

суспільством, матеріальною культурою, владою та ідеологією. У сучасних умовах особливої значущості набувають такі тематичні напрями:

- Геополітичні та демографічні зміни;
- Формування української нації та державності;
- Світовий та європейський вимір української історії;
- Ідентичність у різні періоди історичного розвитку;
- Екологічна історія та її вплив на суспільство;
- Соціальні катастрофи (війни, голоди, епідемії, репресії, техногенні катастрофи);
- Протидія тоталітарним та імперським режимам, боротьба з агресією;
- Культурно-інтелектуальна історія та внесок України у світову культуру;
- Мікроісторія та повсякденне життя;
- Роль жінок в історії;
- Україна та українська діаспора у глобальному контексті.

2. Реалізація наскрізних, (інтегрованих) змістових ліній.

Наскрізні (інтегровані) змістові лінії є соціально значущими надпредметними проблемами/темами, досліджуючи та пізнаючи які, учнівство формує уявлення й розуміння про суспільство в цілому, розвиває здатність застосовувати здобуті знання в різних життєвих ситуаціях, вибудовує моделі поведінки. Роль історичної освіти може бути вагомим в реалізації таких наскрізних (інтегрованих) змістових ліній, як громадянська відповідальність, культурна самосвідомість, інформаційне середовище, екологічна безпека і сталий розвиток, цінності й моральність. Навчання/учіння за наскрізними (інтегрованими) змістовими лініями важливо налагодити на основі особистісно та компетентісно орієнтованих, діяльнісних підходів, міжпредметної та внутрішньопредметної інтеграції, у процесі позакласної роботи, функціонування гуртків за інтересами тощо.

3. Роль історичної освіти у формуванні ключових компетентностей.

Перелік ключових компетентностей і наскрізних умінь учнівства зафіксовано в [Законі України](#) "Про освіту". На історичні предмети/курси (як і на інші навчальні предмети / інтегровані курси) покладено завдання формування всіх ключових компетентностей і пов'язаних із ними наскрізних умінь. Найбільшою частка історичної освіти є у формуванні ключових громадянської та соціальної компетентностей, пов'язаних із усвідомленням учнівством національних інтересів, непорушності кордонів української держави, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності України в умовах реальних політичних, воєнних, інформаційних та інших викликів. Важливо формувати ключову культурну компетентність, спрямовану на свідоме збереження та розвиток людиною культури свого народу, повагу до культур інших народів. Приділити увагу формуванню комплексу наскрізних умінь, як-от: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати ін.

Змістове наповнення за освітніми циклами.

Базова середня освіта.

У базовій середній освіті (5-9 роки навчання) змістове наповнення курсу історії належить спрямувати на зацікавлення і підтримання інтересу учнівства до пізнання минувшини як основи для розуміння сучасності, зокрема на пов'язання вибраних історичних сюжетів з актуальними для учениць/учнів питаннями громадянства. Під час укладання модельних навчальних програм ключовою вимогою повинно стати дотримання змістової цілісності, завершеності в межах кожного освітнього циклу - адаптаційного (5 - 6 роки навчання) і базового предметного навчання (7 - 9 роки навчання). Відчутна для учнівства різниця в організації та представленні навчального матеріалу під час переходу від 6 до 7 року навчання дасть змогу увиразнити навчальний поступ, підтримати пізнавальний інтерес до курсу.

Пропедевтичний (фрагментарно-сюжетний) курс історії (5-6 роки навчання) має набути переважно розвивального та виховного характеру, а водночас доступно представляти історію як

науку (в тому числі її змістове наповнення в розрізі широких історично-культурних періодів) у систематизованому вигляді. Вибір навчального матеріалу для 5-6 класів належить здійснювати так, щоб засобами історії підтримати та розвинути сформовану в початковій школі позитивну національну (державну і культурну) самоідентифікацію учнівства, ознайомити з основами історії як науки, сформулювати уявлення про знакові події української та світової історії, утверджувати суспільні цінності, які ґрунтуються на демократії, принципах свободи, прав людини, верховенства закону.

Цілісність базового курсу історії (7-9 років навчання) досягатиметься розглядом значущих історичних подій і вибраних явищ від найдавніших часів до сьогодення. На цьому етапі доцільно організувати навчальний матеріал через базові знання, що зафіксовані в Державному стандарті базової середньої освіти: людина і природа; людина і світ матеріальних речей; людина і суспільство; людина і влада; людина і світ уявлень та ідей. У хронологічному вимірі навчальний матеріал може бути розподілений так: у 7 класі - первісність, давня і середньовічна історія (від найдавніших часів по XV ст.), у 8 класі - історія нового часу (XVI - XIX ст.), у 9 класі - новітня історія та сучасність (XX - початок XXI ст.). Обов'язковою умовою єдиного загальноосвітнього курсу історії в межах циклу є його україноцентричність і водночас представлення історії України (не менше 2/3 змісту) в широких контекстах європейської та світової історії.

3. Профільна середня освіта.

Основне завдання профільного (проблемно-тематичного) курсу історії в 10 і 11-12 класах - узагальнення і систематизація знань і вмінь з історії та громадянства, набутих ученицями/учнями протягом попередніх років вивчення, перетворення подієвої історії на історію, наділену сучасними сенсами. Зважаючи на те, що профільне спрямування має давати змогу найповніше реалізувати особистісно орієнтований підхід, навчання історії на рівні профільної середньої освіти повинне відбуватися розгалужено - поєднанням основного єдиного загальноосвітнього курсу історії, обов'язкового для всіх учениць/учнів 10 і 11-12 класів, із низкою профільних історичних спеціальних курсів для поглибленого та проблемно-тематичного вивчення окремих історичних та громадянстваних питань/сюжетів. В основному курсі змістові пріоритети доцільно спрямувати на поглиблений розгляд історичних явищ і, особливо, процесів із наголосом на історії сучасного суспільства. Історичні процеси, які потребуватимуть пріоритетного системного розгляду в межах основного обов'язкового курсу, - українське націєтворення, державотворення, модернізація та глобалізація.

Проблемно-тематичний підхід до організації навчального матеріалу.

1. Добір навчальної інформації: загальні засади.

Зміст навчального матеріалу для єдиного загальноосвітнього курсу історії потребує ретельного добору відповідно до мети і завдань історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Під час розгляду загальних історичних явищ і процесів перевага (не менше 2/3) має надаватися матеріалу з вітчизняної історії, який буде показувати включеність України у світовий/європейський історичний процес і водночас відображати її національну самобутність та особливості розвитку. Увагу також треба приділити таким сюжетам минулого, які дадуть змогу простежити суголосність подій/явищ/процесів української та світової (передусім європейської) історії.

Досягнути цього можливо, якщо пріоритетними критеріями під час добору навчальної інформації будуть: а) спрямованість історичного матеріалу на формування національних і загальнолюдських цінностей (національний/державний патріотизм, відстоювання свободи і демократії, показ найвиразніших прикладів людської моральності й громадянської відповідальності); б) можливість застосування історичних знань у житті, а також сформованих на їхній основі компетентностей (з орієнтацією на втілення в повсякденній практиці демократичних засад та увиразнення можливостей самореалізації людини в суспільстві); в) значущість подій і явищ з погляду їхнього впливу на розвиток України та історичний поступ людства загалом.

2. Оптимізація навчального матеріалу.

Оптимального співвідношення (між змістом навчального матеріалу, очікуваними результатами навчання та наявними ресурсами), яке здатне підтримувати в сучасних умовах інтерес учнівства до історії, можливо досягнути через суттєве зменшення фактографічного обсягу, чіткіше виокремлення в історії України і світу вузлових тем, ширше використання цифрових технологій у навчальному процесі. Формуючи в учнівства наскрізні та предметні вміння засобами історії, пріоритет потрібно надати тематиці, пов'язаній із історією України.

У політичній площині прикладами виокремлення вузлових тем, які показують взаємодію національної та світової історії, можуть бути: визначення характерів і типів політичних режимів; характеризування новітніх ідеологій, зокрема в державах, де імперський спосіб організації влади поєднувався з тоталітарним режимом; аналіз стану міжнародних відносин у певні історичні періоди. Широкі можливості для визначення вузлових тем української та світової (насамперед європейської) історії існують також у соціальній галузі, в економіці й культурі.

3. Внутрішня інтеграція історичного матеріалу.

Інтеграція (формування цілості, переплетення, взаємовплив понять та інтерпретацій з різних тем чи навіть різних галузей знань) відображає загальний напрям, у якому розвиваються європейські освітні системи. Об'єднання в єдине ціле раніше ізольованих частин, елементів, компонентів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв'язків і відношень між ними, є одним із найважливіших принципів реформування освіти, універсальним способом оновлення (перетворення) і поживлення процесу навчання. Інтегрований підхід дає змогу створювати нову якість освіти (як у плані змісту, так і сенсів), чутливу до потреб сьогодення. Інтеграція в навчанні також тісно пов'язана з реалізацією принципу доцільності, забезпечує, зокрема, узгодженість усіх елементів освітнього процесу між собою.

Історичне знання є інтегрованим уже за своєю природою, адже воно постає як результат осмислення великих масивів інформації з різних галузей, що відображають поступ людства. Внутрішньопредметна інтеграція мету: а) формувати уявлення про світ як єдине ціле, де всі елементи взаємопов'язані; б) заохочувати проникнення учнів в сутність проблеми, розвиваючи глибину, критичність, раціональність і доказовість мислення; в) розвинути ерудицію, вказати на контексти, у яких існують окремі люди та цілі спільноти.

Передумовою для ефективного впровадження в історичну освіту внутрішньопредметної інтеграції є побудова навчання / вивчення на основі принципу концентричності. Застосування концентрів у навчанні історії дасть змогу збагачувати її зміст новими відомостями, відкривати нові зв'язки, тобто розширювати та поглиблювати коло питань, однак при тому не втрачати з поля зору ключові проблеми (системотворчі теми та наскрізні змістові лінії). Для застосування внутрішньопредметної інтеграції потрібне істотне оновлення методології наповнення змісту шкільної історії, упровадження нових принципів, зокрема суттєве укрупнення дидактичних одиниць. З погляду конструювання змісту (структурування знань) загальноосвітнього курсу історії найповніше засадам внутрішньопредметної інтеграції відповідає застосування проблемно-тематичного принципу. Це дозволить перехід до нової якості в організації навчального процесу, усуне суперечності між обсягом знань, що невпинно зростає, та здатністю учнівства їх засвоювати.

Внутрішньопредметна інтеграція історичного матеріалу може доволі ефективно практикуватися в початкових класах, де в навчальні предмети/курси необхідно "вміщувати" історичні знання. Зокрема, типові освітні програми, підручники з читання, української, іноземних мов, математики, природознавства, мистецтва можуть містити факти, запитання, завдання, вправи, що спрямовані на формування предметної історичної компетентності, виховання якостей громадянина України. У системі базової та профільної середньої освіти внутрішня інтеграція історичного матеріалу є вкрай недостатньою. Важливим рішенням у розв'язанні цієї проблеми стане впровадження єдиного загальноосвітнього курсу історії, який інтегруватиме в собі також етичні, правові, філософські та громадянські знання.

4. Використання зовнішньої інтеграції в навчанні історії.

Майже незатребуваними в сучасній українській загальній середній освіті залишаються пізнавальні можливості історії з погляду міжпредметної інтеграції, яку широко практикують у європейських освітніх системах. Вона спрямована на створення цілісної картини світу у свідомості учнівства через органічне взаємопроникнення матеріалу з різних освітніх галузей (навчальних предметів). Застосування міжпредметної інтеграції краще пов'язує навчання з реальним життям (учить переносити знання, уміння і навички як з предмета у предмет, так і в життя), вказує на взаємозв'язки, навчаючи нероздільно бачити весь світ (системне мислення), дає змогу розвинути ерудицію, подолати пізнавальні бар'єри, які вибудовує опредметнене навчання. У процесі міжпредметного інтегрування стираються межі між навчанням і вихованням, що відповідає завданням історичної освіти.

Потенціал історії як основи для інтегрованого навчання визначають: а) спрямованість історії на вивчення конкретних проявів зародження та всебічного розвитку людства; у широкому розумінні історією є будь-який процес розвитку в природі (історія Всесвіту, Землі, тваринного та рослинного світів тощо) та суспільстві (формування і зміни світогляду людини, її соціальні зв'язки, організації та ін.); б) історичність будь-якого знання про природу і суспільство; кожна наука має історію становлення, яка, своєю чергою, вплинула на світогляд багатьох учених, та й усіх людей відповідної епохи, стала частиною певної культури; в) наявність у кожному історичному знанні емоційно-ціннісного компонента. Ідентичність людини формують не тільки історія (знання/уявлення про минуле), а й загальна налаштованість молодшої людини на життя в певній спільноті, можливість реалізуватися в ній.

Потреба в міжпредметній інтеграції за участю історії існує на всіх циклах загальної середньої освіти, однак цілі інтегрування на кожному з них різні: у початковій освіті (1-4 класи) інтеграцію за участю історії доречно спрямувати на формування найзагальніших уявлень про цілісність світу, у базовій освіті (5-9 класи) важливо подолати розщеплення гуманітарних дисциплін, предметом яких є людина як суспільна (культурна, моральна, духовна) істота та все нею створене (україн важливим на цьому етапі є усунення предметного поділу в межах самої історії та впровадження єдиного загальноосвітнього україноцентричного курсу історії, тобто наповнення широким змістом поняття "національна історія", що відповідатиме викликам сучасної світової політики, економіки й культури): у профільній освіті (10 і 11-12 класи) міжпредметна інтеграція, у тому числі за участі історії, має стати провідною тенденцією в організації профільного навчання. Його сутність полягає не так у поглибленому вивченні основних навчальних предметів/курсів типової освітньої програми, як у розширенні наукової картини світу, ознайомленні учнівства з основами сучасного виробництва, досягнень науки і техніки, культури, а також у формуванні громадянських розуміння і вміння.

Зовнішня інтеграція в навчанні історії передусім має бути забезпечена через запровадження системи міжпредметних зв'язків із українською мовою й літературою, зарубіжними літературами, географією, мистецтвознавчими курсами, а також громадянською освітою, якщо вона не стане складником інтегрованого курсу. Міжпредметні зв'язки мають бути не формально позначеними, а практично реалізовуватися через низку рішень, зокрема:

- проблемно-хронологічну синхронізацію навчання предметів/курсів історії та української й зарубіжної літератур, іноземних мов, мистецтв, захисту України;
- передбачення в модельних навчальних програмах, підручниках і посібниках, у календарно-тематичних планах бінарних, інтегрованих навчальних занять різних типів тощо («Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти».

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text>)

Модельні навчальні програми

Усі обов'язкові результати навчання, визначені Державним стандартом базової середньої освіти в межах певної освітньої галузі, можуть бути реалізовані одним чи кількома навчальними предметами / інтегрованими курсами, для кожного з яких має бути створена модельна навчальна програма. Модельна навчальна програма (далі - МНП) - документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання, зміст навчального предмета / інтегрованого курсу та види навчальної діяльності, рекомендовані для використання в освітньому

процесі. Модельні навчальні програми розробляють для всього рівня базової середньої освіти (5-9 класи) або окремо для кожного циклу: адаптаційного циклу (5-6 класи) та циклу базового предметного навчання (7-9 класи). Рекомендацією для використання модельної навчальної програми в освітньому процесі закладів освіти, що забезпечують здобуття повної б загальної середньої освіти, є надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Вимоги до МНП визначені в додатку 6. Поданий у додатку 5 перелік МНП є базовим і може бути доповнений іншими МНП, яким буде надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» в установленому порядку. Спираючись на МНП, заклад освіти може розробляти навчальні програми предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих (зокрема міжгалузевих) курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом та/або відповідними МНП. Формування змісту навчальних предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів може здійснюватися шляхом упорядкування в логічній послідовності результатів навчання кількох освітніх галузей, однієї освітньої галузі або її окремих складників. Навчальні програми, розроблені на основі МНП, затверджує педагогічна рада закладу освіти.

Модельна навчальна програма містить такі обов'язкові структурні компоненти:

Вступна частина	визначено основні положення щодо ролі та значення навчального предмета (інтегрованого курсу) в системі загальної середньої освіти (його мету, завдання, принципи, на яких ґрунтується програма, пріоритети викладання предмета, структуру предмета, напрями реалізації цієї програми та особливості організації освітнього процесу з цього навчального предмета (інтегрованого курсу).
Основна частина	викладено орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів за роками навчання, пропонований зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів
Прикінцева частина (за потреби)	можуть бути запропоновані орієнтовні форми проведення оцінювання результатів навчання, використання засобів навчання, додаткові компоненти тощо

Навчальна програма

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів із навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження, та затверджується педагогічною радою закладу освіти.

Модельна навчальна програма	Навчальна програма
Очікувані результати	Результати навчання за темами, часові межі вивчення тем
Пропонований зміст	Деталізований зміст кожної теми з поглядом на наявні ресурси та потреби учнів
Рекомендовані види навчальної діяльності	Упорядкована система видів навчальної діяльності для кожної теми

Метою Освітньої програми є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності: 1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях; 2) здатність спілкуватися українською та англійською мовами, що передбачає активне використання української мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади; можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування; 3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини; 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження; 5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади; 6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства; 7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях; 8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі; 9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя; 10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості; 11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень. Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально - пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Модельна навчальна програма - документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета, інтегрованого курсу та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством. Відповідно до навчального плану в Освітній програмі зазначено перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, які містять опис результатів навчання учнів з навчальних предметів, інтегрованих курсів в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами. Оскільки відповідні модельні навчальні програми спрямовані на реалізацію вимог Державного стандарту базової середньої освіти, заклад освіти під час формування переліку цих програм врахував низку чинників, а саме: – особливості та потреби учнів певного закладу в досягненні обов'язкових результатів навчання, – потенціал педагогічного колективу, – ресурсне забезпечення закладу освіти, – навчально-методичний супровід конкретних модельних програм, – наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв'язків між програмами різних предметів та курсів для реалізації ключових компетентностей, – варіативність програм для підтримки курсів у діапазоні від мінімальної до максимальної кількості годин тощо.

Модельні навчальні програми на рівні закладу освіти конкретизуються в навчальні програми. З цією метою педагоги можуть на власний розсуд зазначити кількість годин, необхідну для проведення послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), змісту тієї чи іншої теми (розділу, модуля тощо) та видів навчальної діяльності учнів. Також використовувати навчальні програми, розроблені на основі модельних авторських колективів відповідної програми, де авторами програми визначено кількість годин, необхідну для проведення послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), змісту тієї чи іншої теми (розділу, модуля тощо)) та видів навчальної діяльності учнів. На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми навчального предмета (інтегрованого курсу) вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель самостійно вибудовує послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи послідовність розгортання змісту в навчальній програмі. Вчитель може протягом навчального року вносити зміни в календарно-тематичне планування, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем і змістових модулів. Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання у педагогічну діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб. У рамках академічної свободи форми організація освітнього процесу визначається педагогічною радою школи та відображається в Освітній програмі. За потреби може бути організовано здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією. Індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується з урахуванням необхідних для цього ресурсів та на підставі індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, що розробляється педагогічними працівниками у взаємодії з учнем та/або його батьками, схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується його керівником та підписується батьками

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти є невід'ємною складовою освітнього процесу. Оцінювання – це процес спостереження за навчальною та пізнавальною діяльністю здобувачів освіти, а також процес опису, збору, фіксування та інтерпретації

інформації про процес і результати навчання здобувачів освіти. Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти потребує гнучкості. Підходи до оцінювання в різних класах закладу загальної середньої освіти можуть мати відмінності, спрямовані на реалізацію освітньої програми закладу освіти та забезпечення академічної свободи вчителя. Оцінка – результат оцінювання, що відображає рівень навчальних досягнень учня відносно очікуваних результатів і виражається вербально або кількісно (у балах чи рівнях). Оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для здобувача освіти та його батьків (або осіб, що їх замінюють). Способами інформування батьків або осіб, які їх замінюють, про результати навчання можуть бути: індивідуальні зустрічі; комунікація за допомогою паперових / електронних носіїв; фіксування результатів навчання у свідоцтві досягнень. Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти (далі – Система оцінювання) – це сукупність процесів оцінювання, які здійснюються для визначення ступеня відповідності досягнутих результатів визначеним у державних стандартах загальної середньої освіти. Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти охоплює принципи, види, форми, методи оцінювання, шкали, загальні критерії, правила і процедури, за якими здійснюється оцінювання. Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти визначає загальні підходи до оцінювання результатів навчання здобувачів освіти в закладах освіти всіх типів і форм власності, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, встановлюють відповідність між вимогами до результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами, та показниками їх вимірювання та застосовуються для всіх форм здобуття повної загальної середньої освіти. Об'єктами оцінювання є результати навчання здобувачів освіти. Результати навчання – це знання, уміння, ставлення, способи мислення, цінності, здобуті й набуті здобувачами освіти під час навчальної діяльності, які 2 можна ідентифікувати, оцінити й виміряти та які здобувач освіти здатний продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти. Вимоги до результатів навчання здобувачів початкової освіти за освітніми галузями визначено в державних освітніх стандартах відповідних рівнів. Принципи оцінювання Принципи оцінювання визначають основні засади культури оцінювання в закладі. Принципи зумовлюють правила та процедури оцінювання, які приймаються педагогічною спільнотою, та які не можна порушувати під час оцінювання. Кожен здобувач освіти має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду освіти та форми здобуття ним освіти. Справедливим оцінюванням є таке, що ґрунтується на чітких і зрозумілих критеріях, відомих усім учасникам освітнього процесу заздалегідь, орієнтоване на підтримку розвитку здобувача освіти, а не лише на визначення рівня його досягнень. Справедливість оцінювання означає врахування індивідуальних особливостей навчання кожного здобувача освіти, надання можливості для виявлення досягнутих результатів навчання різними способами; послідовне застосування однакових критеріїв оцінювання до всіх здобувачів освіти, незалежно від їхнього походження, попередніх досягнень чи особистих симпатій; можливість для зворотного зв'язку, пояснення оцінки та оскарження результатів у разі незгоди. Неупередженість оцінювання означає, що оцінку виставляють винятково на основі досягнутих здобувачем освіти результатів навчання, без впливу особистих ставлень, переконань, симпатій, антипатій чи стереотипів вчителя; процес оцінювання мінімізує вплив суб'єктивних чинників, наприклад, порядку представлення виконаних здобувачем освіти робіт. Таким чином забезпечується прозорість критеріїв і процедур оцінювання, щоб здобувачі освіти розуміли, за що саме вони отримують певну оцінку. Об'єктивність оцінювання забезпечується використанням таких інструментів оцінювання, які мають чіткі критерії та передбачають однозначні або такі, що мінімізують суб'єктивність та множинність способів інтерпретації результатів; застосуванням стандартизованих процедур оцінювання, що є однаковими для всіх здобувачів освіти, які виконують те саме завдання; можливістю перевірки результатів оцінювання іншими фахівцями (наприклад, через апеляцію або незалежне рецензування); фокусуванням на вимірюваних результатах навчання, а не на особистих якостях чи зусиллях, які не призвели до конкретного результату. Для забезпечення об'єктивності та справедливості

оцінювання в закладі освіти можуть бути розроблені критерії оцінювання для виконання певних видів робіт з різних навчальних предметів, а також критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти за умов використання інших, крім класно-урочної, 3 форм організації освітнього процесу та форм роботи зі здобувачами освіти: дистанційного, змішаного, кооперативного (групового), проєктного навчання тощо. Ці критерії можуть бути розроблені спільно зі здобувачами освіти. Із цими критеріями мають бути ознайомлені здобувачі освіти у відповідний спосіб, зокрема через оприлюднення їх на сайті закладу освіти. Недискримінаційність оцінювання передбачає врахування різноманітних потреб здобувачів освіти із забезпеченням доступності інструментів і процедур оцінювання; адаптування методів оцінювання до індивідуальних особливостей навчання без зниження загальних стандартів; фокусування на вимірюванні досягнень відповідно до навчальних цілей, а не на подоланні бар'єрів, пов'язаних із дискримінацією. Дотримання принципу недискримінаційності оцінювання забезпечує рівне становище будь-якої групи здобувачів освіти за ознаками раси, етнічної належності, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, релігії, соціально-економічного статусу чи інших ознак. Добросчесним є оцінювання, яке всі учасники освітнього процесу здійснюють із дотриманням академічної чесності та етичних норм, що виключає будь-які форми шахрайства, плагіату, списування чи інших нечесних практик під час виконання завдань та оцінювання результатів. Добросчесне оцінювання базується на чесності, прозорості та відповідальності оцінювача за виставлені оцінки; сприяє формуванню культури академічної добросчесності в освітньому середовищі. Під час оцінювання результатів навчання важливо враховувати дотримання здобувачами освіти принципів академічної добросчесності (самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; покликання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей). У разі порушення здобувачами освіти принципів академічної добросчесності, зокрема, списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання під час певного виду навчальної діяльності), учитель може ухвалити рішення не здійснювати оцінювання такої навчальної діяльності і запропонувати здобувачеві освіти повторне проходження оцінювання. Функції оцінювання Основними функціями оцінювання є діагностувальна, мотиваційна, коригувальна, прогностична, розвивальна, навчальна, виховна, управлінська. Діагностувальна функція дає змогу виявити стан набутого здобувачами освіти досвіду навчальної діяльності відповідно до поставлених цілей, з'ясувати передумови стану сформованості отриманих результатів, причини виникнення утруднень, скоригувати процес навчання, відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати розвиток їх. Діагностувальна функція оцінювання сприяє визначенню рівня компетентності здобувачів освіти, усвідомленню ними прогалин у своїх результатах навчання. Оцінювання з метою діагностування допомагає учасникам освітнього процесу (вчителям, батькам 4 здобувачам освіти) зрозуміти, яких результатів навчання досягнуто, сформовано належним чином, а де є прогалини. Через різні форми оцінювання з метою діагностування можна визначити, у яких саме аспектах навчального предмета здобувач освіти демонструє високий рівень, а які вміння потребують додаткової уваги. Конструктивний зворотний зв'язок, отриманий під час оцінювання, спонукає здобувача освіти до самоаналізу, усвідомлення власних помилок та розуміння причин виникнення їх. Оцінювання з метою діагностування здійснюють переважно на початку навчального року або опанування певного розділу / теми з метою визначення вчителем рівня сформованості компетентностей здобувачів освіти або окремих складників компетентностей (знань, умінь, способів мислення здобутих / набутих раніше) та планування на основі результатів оцінювання стратегії подальшого навчання. Таким чином діагностувальна функція оцінювання уможливує коригування освітнього процесу так, щоб він відповідав запитам здобувачів освіти і вони мали змогу подолати виявлені проблеми. Мотиваційна функція активізує внутрішні й зовнішні мотиви до навчання. Позитивне та конструктивне оцінювання може викликати в здобувача освіти почуття задоволення від досягнутого результату, пробуджувати інтерес до предмета, стимулювати прагнення до нових знань та саморозвитку (внутрішні мотиви). Оцінка як зовнішній стимул для

навчання має доповнювати внутрішню мотивацію. Важливо, щоб ця мотивація не була єдиною, адже це може призвести до формального навчання без глибокого розуміння. Коригувальна функція спрямовує зусилля здобувачів освіти на подолання труднощів. Результати оцінювання вказують здобувачеві освіти та вчителю на конкретні теми, завдання чи навички, над якими потрібно працювати додатково. На основі виявлених труднощів учитель може скоригувати свій підхід до навчання, запропонувати індивідуальні завдання, додаткові матеріали або консультації. Усвідомлення власних навчальних прогалин, виявлених під час оцінювання, може стати для здобувача освіти стимулом до самостійного пошуку інформації, виконання додаткових вправ та поглибленого вивчення матеріалу. Прогностична функція полягає в тому, що оцінювання допомагає визначити, які знання та вміння будуть необхідні на наступних етапах навчання, які цілі слід поставити перед собою. Розуміння поточного рівня досягнень та вимог до наступних етапів допомагає здобувачеві освіти сформулювати реалістичні очікування щодо свого майбутнього навчального прогресу. На основі прогностичної функції оцінювання учень може разом з учителем планувати свою індивідуальну навчальну траєкторію, обирати предмети поглибленого вивчення або напрямки подальшої освіти. Розвивальна функція полягає в тому, що оцінювання мотивує здобувачів освіти до рефлексії та самовдосконалення. Якісний зворотний зв'язок, спонукає здобувача освіти до роздумів над своїм навчальним процесом, аналізу власних успіхів і труднощів у навчанні. Аналіз отриманих оцінок і коментарів учителя сприяє розвитку вміння критично оцінювати власну роботу, виявляти сильні та 5 слабкі сторони. Усвідомлення необхідності покращення результатів навчання, що виникає в процесі оцінювання, мотивує здобувача освіти до пошуку нових способів навчання, використання додаткових ресурсів і постійного саморозвитку. Навчальна функція полягає в забезпеченні зворотного зв'язку між учителем і здобувачем освіти. Оцінка є важливим каналом комунікації, який інформує здобувача освіти про рівень його навчальних досягнень відповідно до встановлених критеріїв. Якісний зворотний зв'язок у процесі оцінювання має містити не лише констатацію результату, а й конкретні рекомендації щодо покращення роботи, усунення помилок і подальшого навчання. Виховна функція полягає в налаштуванні здобувача освіти на розвиток власної організованості. Оцінювання сприяє усвідомленню ним відповідальності за результати власного навчання, за своєчасне та якісне виконання завдань. Підготовка до оцінювання, виконання завдань вимагають від здобувача освіти самостійності в організації свого навчального часу, плануванні роботи та пошуку необхідної інформації. Прагнення досягти результатів стимулює здобувача освіти до наполегливої праці, подолання труднощів і досягнення поставлених цілей. Управлінська функція полягає в наданні необхідної інформації для ухвалення рішень. Результати оцінювання використовують для прийняття рішень про переведення здобувачів освіти до наступного класу, їхню академічну успішність, необхідність додаткової підтримки. На рівні закладу освіти та системи освіти загалом результати оцінювання є важливим інструментом для моніторингу якості навчання та прийняття управлінських рішень щодо вдосконалення освітнього процесу. Підходи до оцінювання Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти здійснюється на засадах компетентнісного підходу, оскільки вимоги до обов'язкових результатів навчання в державних стандартах освіти визначено на основі цього підходу. Оцінювання дає інформацію про досягнення результатів навчання на певному етапі освітнього процесу. Оцінювання результатів навчання в рамках компетентнісного підходу передбачає, що вчитель має: фокусуватися на здатності здобувачів освіти застосовувати знання та вміння в практичних ситуаціях, а не лише на відтворенні теоретичного матеріалу; застосовувати для оцінювання практико-орієнтовані завдання, пов'язані із життям; використовувати різноманітні методи та інструменти оцінювання, що дають змогу виявити рівень сформованості різних компонентів компетентностей (знання, уміння, ставлення, цінності); враховувати не лише кінцевий результат, а й процес навчання, індивідуальний освітній поступ здобувача освіти, спостерігаючи за діяльністю б кожного здобувачів освіти, їхньою співпрацею, вмінням розв'язувати проблеми та критично мислити тощо; підтримувати у здобувачів освіти позитивне ставлення до всіх їхніх досягнень незалежно від того, якого рівня ці досягнення; виявляти через результати навчання рівень сформованості наскрізних умінь;

акцентувати увагу здобувачів освіти на ступені оволодіння вмінням, а не на кількості помилок; надавати здобувачам освіти та їхнім батькам якісний зворотний зв'язок, який допомагає усвідомити їх зростання та слабкі сторони, а також визначати шляхи для подальшого розвитку компетентностей; залучати здобувачів освіти до самооцінювання та взаємооцінювання, сприяючи розвитку їхньої здатності до рефлексії та критичного аналізу власної та чужої діяльності; враховувати контекст навчання та індивідуальні особливості здобувачів освіти при оцінюванні, забезпечуючи справедливість і неупередженість; використовувати оцінювання на основі критеріїв, де чітко визначені рівні досягнення результатів навчання, що робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для здобувачів освіти. враховувати, що оцінювання є невід'ємною складовою освітнього процесу, яке сприяє підвищенню якості навчання. У процесі впровадження компетентнісного підходу оцінювання результатів навчання спрямовується на вирішення таких основних завдань: розв'язання проблем і прийняття рішень; розуміння, а не відтворення фрагментів інформації; оцінювання наскрізних умінь (здатність працювати в команді, вміння слухати, розв'язувати конфлікти, вирішувати дискусійні питання і проблеми тощо); вміння застосовувати здобуті знання в реальних життєвих ситуаціях.

Види оцінювання та види оцінок. Основними видами оцінювання результатів навчання здобувачів освіти є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне), державна підсумкова атестація. Формувальне оцінювання – це оцінювання, яке спрямоване на відстеження динаміки навчального поступу здобувачів освіти, визначення їхніх навчальних (освітніх) потреб, скерування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням установлених результатів навчання. Під час формувального оцінювання поточні результати здобувача освіти порівнюють з його попередніми результатами, відстежуючи в такий спосіб динаміку навчального поступу. У межах формувального оцінювання можливе оцінювання вчителем, взаємооцінювання (в парах / групах) під час навчальної діяльності, самооцінювання. Формувальне оцінювання (оцінювання в процесі навчання) є важливим складником освітнього процесу, оскільки воно відображає як процес навчання здобувача освіти, зорієнтований на досягнення ним визначених 7 стандартами освіти результатів, так і власне результат навчальної діяльності здобувача освіти на певному етапі навчання. Це дає змогу вчителю краще підготувати здобувачів освіти до підсумкового оцінювання та відстежувати їхній прогрес протягом навчального року. Поточне оцінювання – це проміжне оцінювання, яке здійснюється на визначених етапах навчального процесу (точках контролю) з метою перевірки відповідності досягнутих результатів очікуванню. Поточне оцінювання відбувається за допомогою спеціально розробленого інструментарію з визначеними критеріями оцінювання (письмової роботи, тесту тощо), а його результати можуть бути враховані під час тематичного оцінювання. Підсумкове оцінювання передбачає встановлення відповідності досягнутих результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів освіти, які визначені на певний період навчання у відповідних модельних навчальних програмах. Тематичне оцінювання – різновид підсумкового оцінювання, що полягає у встановленні відповідності результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів, визначеним структурною одиницею навчальної програми (темою, розділом, модулем тощо). Воно здійснюється на основі діагностувальної роботи (кількох робіт) та/або узагальнення результатів поточного оцінювання, проведеного протягом вивчення цієї структурної одиниці. Підсумкове оцінювання показує результат навчання та розвитку здобувача освіти. Під час підсумкового оцінювання результати навчання, яких досяг здобувач освіти порівнюють із тими, які визначені державними стандартами освіти для відповідного рівня (циклу) освіти. Підсумкове оцінювання в закладі освіти здійснює лише вчитель відповідно до плану організації освітнього процесу. Підсумкове оцінювання здійснюють періодично (наприкінці вивчення структурної одиниці програми, семестру, року). Семестрове та річне підсумкове оцінювання є обов'язковим. І підсумкове, і формувальне оцінювання здійснюють за відповідними критеріями, з якими заздалегідь ознайомлюють здобувачів освіти. Під час підсумкового оцінювання для надання зворотного зв'язку здобувачам освіти може паралельно застосовуватися формувальне

оцінювання. Під час формувального оцінювання переважно застосовується вербальна оцінка з метою надання зворотного зв'язку. Також вербальна оцінка є важливим доповненням під час підсумкового оцінювання (бального або рівневого). Вербальна оцінка має бути сформульована у вигляді лаконічного, доброзичливого, чіткого, об'єктивного, конкретного, доступного для розуміння конструктивного коментаря, який має характеризувати результати навчання здобувача освіти та процес його навчальної діяльності. Методи та інструменти оцінювання вчитель обирає самостійно в межах визначеної законодавством академічної свободи та фіксує в навчальній програмі. Проведення тематичного підсумкового оцінювання та фіксування його результатів у журналі здійснюється за рішенням закладу освіти і прописується в 8 правилах і процедурах оцінювання в освітній програмі закладу освіти. Методи та інструменти здійснення підсумкового оцінювання, кількість підсумкових робіт зазначають в освітній програмі закладу освіти з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України. Державна підсумкова атестація є різновидом підсумкового оцінювання і передбачає оцінювання відповідності результатів навчання здобувачів освіти, які завершили здобуття початкової, базової середньої або профільної середньої освіти, вимогам відповідних державних стандартів освіти. Особливості проведення, вимоги до змісту та критерії оцінювання державної підсумкової атестації визначає Міністерство освіти і науки України в установленому законодавством порядку. Форми оцінювання Існують різні форми оцінювання залежно від суб'єкта оцінювання, від об'єкта оцінювання, від способу представлення результатів, кількості здобувачів освіти, які одночасно беруть участь в оцінюванні результатів навчання. Залежно від суб'єкта оцінювання розрізняють такі форми оцінювання: оцінювання вчителем, самооцінювання, взаємооцінювання. Оцінювання вчителем застосовують під час формувального й під час підсумкового оцінювання. Під час оцінювання учитель має формулювати об'єктивні та зрозумілі для здобувачів освіти навчальні цілі, основою для яких є результати навчання, визначені відповідними державними стандартами освіти; ознайомлювати здобувачів освіти із критеріями та засобами оцінювання, за якими та з використанням яких буде встановлюватися рівень досягнення здобувачами освіти результатів навчання; надавати здобувачам освіти своєчасний та конструктивний зворотний зв'язок щодо їхніх результатів навчання за певний період, акцентуючи увагу на позитивній динаміці та індивідуально обговорюючи зі здобувачами освіти труднощі в навчанні. Взаємооцінювання здобувачі освіти здійснюють в парах / групах під час навчально-пізнавальної діяльності за відповідними критеріями. Учитель має створювати умови для формування у здобувачів освіти вміння аналізувати навчальну діяльність інших, надавати конструктивний зворотний зв'язок, дотримуватися визначених критеріїв під час здійснення взаємооцінювання. Самооцінювання передбачає таку діяльність здобувачів освіти, під час якої вони самостійно співвідносять власні результати з розробленими критеріями оцінювання та аналізують власні результати. Учитель має створювати умови для формування в здобувачів освіти вміння аналізувати власну навчальну діяльність, осмислювати власні судження і дії з огляду на відповідність їх навчальним цілям, визначати подальші кроки для покращення результатів навчання. Суб'єктами формувального оцінювання (зокрема взаємооцінювання та самооцінювання) є вчитель і здобувачі освіти, суб'єктом підсумкового оцінювання є вчитель. Учитель самостійно визначає форми оцінювання результатів навчання здобувачів освіти для певного предмета / інтегрованого 9 курсу, з огляду на специфіку їх та з урахуванням особливостей та потреб здобувачів освіти. Залежно від об'єкта оцінювання розрізняють такі форми оцінювання: оцінювання процесу, оцінювання результату. Оцінювання процесу (формувальне оцінювання) передбачає спостереження та фіксацію ходу виконання навчальних завдань, дій, рішень і стратегій, які застосовує здобувач освіти. Це дає змогу врахувати зусилля, рівень залученості, самостійність, здатність до взаємодії та рефлексії. Реалізується через спостереження, ведення рефлексивних щоденників, індивідуальні та групові бесіди, форми самооцінювання та взаємооцінювання тощо. Оцінювання результату (поточне та підсумкове оцінювання) передбачає аналіз і оцінювання кінцевого навчального продукту або досягнутого результату відповідно до визначених критеріїв. Реалізується через перевірку письмових або усних робіт, публічні презентації, захист проєктів, представлення створених

продуктів (інформаційних продуктів, моделей, програм, досліджень, виробів тощо). Залежно від способу представлення результатів навчання здобувачем освіти виділяють такі форми оцінювання: усна, письмова, практична. Оцінювання в усній формі передбачає проведення індивідуальних і фронтальних опитувань, співбесід, інтерв'ю, гейміфікованих оцінювань, виконання завдань щодо перетворення здобувачами освіти в текстову форму інформації, поданої в будь-якій іншій формі тощо. Оцінювання в письмовій формі передбачає проведення письмових робіт різної тривалості (зокрема самостійних, контрольних робіт, тестувань, графічних робіт з контурними картами, кресленнями, рисунками тощо). Оцінювання в практичній формі забезпечує оцінювання результатів навчання через виконання досліджень, створення проєктів (технологічних, мистецьких тощо), моделювання об'єктів, виготовлення виробів тощо. Оцінювання в усній, письмовій чи практичній формі може здійснюватися з використанням цифрових інструментів, зокрема під час дистанційного або змішаного навчання. Залежно від кількості здобувачів освіти, які одночасно беруть участь в оцінюванні результатів навчання, вирізняють індивідуальне, групове та фронтальне оцінювання. Індивідуальне оцінювання передбачає виконання окремим / кожним здобувачем освіти індивідуальних завдань, запропонованих учителем. Індивідуальне оцінювання може передбачати оцінювання вчителем та самооцінювання. Групове оцінювання передбачає виконання завдань здобувачами освіти в парах або групах. Групове оцінювання може передбачати оцінювання результатів навчання вчителем, взаємооцінювання здобувачами освіти спільно виконаного завдання: групового проєкту, обговорення в групах тощо та 10 самооцінювання здобувачем освіти власного внеску у виконання групового завдання. Фронтальне оцінювання передбачає відповіді на питання чи виконання тотожних або подібних завдань всіма здобувачами освіти, які беруть участь в оцінюванні (група, клас). Фронтальне оцінювання може передбачати оцінювання вчителем, самооцінювання і взаємооцінювання. Під час навчання в дистанційному та змішаному форматах оцінювання результатів навчання здобувачів освіти може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку. Методи та інструменти оцінювання Методи оцінювання вчитель визначає самостійно, орієнтуючись на специфіку навчального предмета чи інтегрованого курсу, вимоги до результатів навчання здобувачів освіти, визначені відповідним державним стандартом освіти, особливості здобувачів освіти у класі / групі. Це може бути зокрема педагогічне спостереження, аналіз продуктів діяльності, створених здобувачами освіти, словесні методи оцінювання тощо. Педагогічне спостереження – це цілеспрямоване сприйняття певних проявів освітнього процесу. Зазвичай воно здійснюється відповідно до мети за задалегідь розробленим планом і стає основою для подальшого аналізу. Спостереження за здобувачами освіти з метою формування уявлення про навчальний поступ здобувачів освіти в різні періоди часу в різних навчальних контекстах здійснює вчитель у ситуаціях виконання навчальних завдань, розв'язання навчальних і життєвих проблем, моделювання вмінь, розмірковування вголос під час певної діяльності, комунікування та взаємодії з однолітками в різних навчальних ситуаціях тощо. Спостереження може бути як за колективною (груповою) діяльністю, так і за індивідуальною. Метод спостереження застосовують для поточного формувального оцінювання, а його результати фіксують у довільній формі. Для фіксування результатів спостереження використовують зокрема ситуативні нотатки та контрольні переліки. Ситуативні нотатки – опис конкретних спостережень за поведінкою окремих здобувачів освіти, їхніми вміннями та стосунками з метою надання інформації про розвиток здобувача освіти впродовж певного періоду, фіксування індивідуальних потреб у навчанні; відображення спостережень за поведінкою у важливих / нестандартних ситуаціях, постійне інформування учасників освітнього процесу про перебіг навчання. Контрольні переліки дають змогу вчителям швидко фіксувати інформацію про результати виконання здобувачами освіти певних завдань відповідно до навчальної програми. Такі переліки, написані у форматі «так / ні», допомагають спостерігати за роботою здобувачів освіти відповідно до певних критеріїв. Їх можна використовувати для індивідуального або групового спостереження.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу Освітній процес організують у безпечному освітньому середовищі та здійснюють із урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих ОСВІТНІХ потреб. Форми організації освітнього процесу визначає педагогічна рада закладу освіти та відображає їх в освітній програмі закладу освіти. Вибір форм залежить від наявності необхідних ресурсів (матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного, інформаційного забезпечення освітньої діяльності тощо), а також форм здобуття освіти. За потреби заклад освіти може організувати здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією. Індивідуальна освітня траєкторія учня чи учениці реалізується з урахуванням необхідних для цього ресурсів, наявних у закладі (зкладах) освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, зокрема тих, що забезпечують здобуття освіти за мережевою формою здобуття освіти. Індивідуальна освітня траєкторія учня чи учениці реалізується на підставі Індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, який розробляють педагогічні працівники у взаємодії з учнем чи ученицею та/або його чи її батьками (особами, які їх замінюють); його схвалює педагогічна рада закладу освіти, затверджує керівник І підписують батьки (особи, які їх замінюють). З метою належної організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти формують класи та/або групи, зокрема спеціальні, інклюзивні, з дистанційною, вечірньою формою здобуття освіти, із навчанням мовою корінного народу чи національної меншини України поряд із державною мовою. Учні, які належать до національних меншин України, мови яких є офіційними мовами Європейського Союзу, та реалізують право на навчання 7 відповідними мовами в державних, комунальних чи корпоративних закладах освіти, можуть здобувати базову середню освіту відповідними мовами національних меншин, за винятком навчальних предметів / інтегрованих курсів, пов'язаних із вивченням української мови, української літератури та історії України, які вивчають державною мовою. В освітньому процесі мова національних меншин (так само, як і національна символіка кожної національної меншини (спільноти) може використовуватися в закладі освіти, у якому є класи (групи) з навчанням мовами національних меншин, які є офіційними мовами Європейського Союзу, на перервах, під час церемонії першого дзвінка, проведенні гуртків, концертів, флешмобів, інших заходів, зустрічей, засідань тощо, у процесі створення іміджу закладу, зокрема на його вебсайті 7.

Опис інструментарію оцінювання Оцінюванню підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента типового навчального плану. Оцінювання результатів навчання предметів / інтегрованих курсів вибіркового освітнього компонента здійснюється за рішенням педагогічної ради закладу освіти. Оцінювання результатів навчання учнівства здійснюється згідно з вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом на основі компетентнісного підходу. Результати оцінювання виражаються в балах (від 1 до 12) та/або в оцінювальних судженнях. Оцінювання здійснюють за визначеними критеріями, які дають змогу встановити відповідність між вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначеними Державним стандартом, і фактичними результатами навчання, яких досягають учні й учениці. Оцінювання відповідності результатів навчання учнів й учениць, які завершили здобуття базової середньої освіти, вимогам Державного стандарту здійснюється шляхом державної підсумкової атестації в установленому законодавством порядку. Оцінювання результатів навчання учнівства з навчальних предметів, інтегрованих курсів здійснюють відповідно до загальних критеріїв оцінювання та галузевих критеріїв, у яких урахувано характеристики груп загальних результатів навчання відповідної освітньої галузі. Оцінювання здійснюють із застосуванням завдань різних когнітивних рівнів: на відтворення знань, на розуміння, на застосування в стандартних і змінених навчальних ситуаціях, уміння висловлювати власні судження, ставлення тощо. Частотність і процедури проведення оцінювання, а також види діяльності, результати яких підлягають оцінюванню, педагоги визначають з урахуванням дидактичної мети, особливостей змісту навчального предмета / інтегрованого курсу та з урахуванням етапу опанування програмним матеріалом у цілому та етапу опанування очікуваним результатом навчання зокрема. 8 Технології та підходи до оцінювання в різних класах закладу загальної

середньої освіти можуть мати відмінності, що спрямовані на реалізацію освітньої програми закладу освіти. Оцінювання результатів навчання учнівства здійснюють відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти та створених на його основі МНП із застосуванням різних способів і засобів для визначення рівня досягнення результатів навчання для певної групи результатів або її складників, а також змістових одиниць певної програмової теми / частини теми (якщо тема велика за обсягом). Оцінювання результатів навчання здійснюють із застосуванням таких способів і засобів: усного (опитування індивідуальне, групове тощо); письмового (окремі навчальні завдання, зокрема тестові з використанням ІТ, перекази тощо, а також діагностувальні роботи, диктанти й ін.); практичного (дослід, практична робота, навчальний проект, учнівське портфоліо, спостереження, робота з картами, заповнення таблиць, побудова схем, моделей з використанням електронних засобів навчання тощо); комплексного, що поєднує різні способи й засоби оцінювання, кілька змістових одиниць певної програмової теми / частини теми (якщо тема велика за обсягом) / кількох тем чи розділу і передбачають оцінювання (за кількома групами результатів або їх складниками). Семестрове оцінювання здійснюють за групами результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти. Річне оцінювання здійснюють на підставі семестрового за системою оцінювання, визначеною законодавством, а результати такого оцінювання відображають у свідоцтві досягнень, яке видають учневі чи учениці щороку. Заклад освіти може самостійно визначати інструментарій, шкали оцінювання. У разі запровадження власної шкали оцінювання результатів навчання заклад освіти має визначити та оприлюднити правила переведення у 12-бальну шкалу оцінювання.

За матеріалами: Наказ Міністерства освіти і науки України від 09 серпня 2024 р. № 1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти»: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity>

Критерії для оцінювання за освітніми галузями розроблено на основі загальних критеріїв, але з урахуванням характеристики груп результатів відповідної галузі.

У громадянсько-історичній освітній галузі в ДСБСО результати навчання подано за шістьма групами, проте під час розроблення критеріїв ці групи було об'єднано в три. Так, у групі результатів:

- «Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ» об'єднано першу і другу групи загальних результатів навчання, визначених у ДСБСО;
- «Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту» – третя і четверта групи ДСБСО;
- «Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію» – п'ята і шоста групи ДСБСО.

Водночас запропонована форма свідоцтва досягнень є орієнтовною, тому заклад освіти може або використовувати запропонований міністерством спрощений варіант, або дотримуватися визначеної стандартом кількості груп результатів.

Відповідно у 2024/25 навчальному році для оцінювання в 5–7 класах, а також пілотних 8-х, використовуємо нові критерії, а у 8–9-х – критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти 2011 року.

Основними видами оцінювання є формувальне, підсумкове і державна підсумкова атестація (ДПА).

Формувальне оцінювання призначене для надання детального й конкретного описового зворотного зв'язку. Воно допомагає учнівству зрозуміти, чого воно вже досягло й над чим ще потрібно працювати. Завдяки зворотному зв'язку, орієнтованому на результати навчання, учнівство матиме чіткіше уявлення про те, що потрібно зробити, щоб поліпшити свою успішність у майбутньому.

Формувальне оцінювання можна реалізовувати й у вигляді поточної оцінки – так учень / учениця також отримує зворотний зв'язок про свої навчальні здобутки на поточний момент.

Підсумкове оцінювання – це оцінювання результатів навчання за певний проміжок часу (розділ програми / тема тощо). Воно обов'язково повинне мати вигляд формальної оцінки, яку повідомляють учням / батькам та/чи іншим особам, які мають право про неї знати.

Традиційну поточну оцінку здебільшого було спрямовано на перевірку знань і умінь учнів, які стосуються конкретного матеріалу. Її учень / учениця отримувал/ла за виконання конкретного завдання чи відповіді, оцінка мала здебільшого характер контролю.

Поточне оцінювання за групами результатів орієнтовано на досягнення конкретних компетентностей і розвиток навичок. Замість суто функцій контролю таке оцінювання має формувальне значення, тобто вчитель спостерігає за поступом кожної дитини. Через оцінку (бал) і зворотний зв'язок від учителя учні й батьки отримують чітке уявлення про те, наскільки добре дитина навчається з огляду на визначену мету навчання – здобути конкретні компетентності та розвинути ті чи ті навички.

Наприклад, на уроці вчитель може запланувати працювати над двома групами результатів. Вчитель може обрати три варіанти – виставити оцінки (бали) за ці групи результатів і надати зворотний зв'язок, щодо поступу; може виставити лише оцінку (бал) за групами результатів, а може не виставляти оцінки й зафіксувати проблемні питання, з якими попрацює на наступному уроці в межах цих груп результатів.

Тут добре спрацює саме формувальне оцінювання, зворотний зв'язок щодо того, над чим потрібно попрацювати. А вже коли вчитель вважатиме, що достатньо було запропоновано завдань, пояснено, як досягти результату, він чи вона може оцінити досягнення очікуваного результату (очікуваних результатів), запропонувавши учнівству написати підсумкову роботу.

Формувальне оцінювання, або оцінювання в процесі навчання, спрямоване на відстеження прогресу учня, визначення його індивідуальних освітніх потреб і коригування навчального процесу для досягнення кращих результатів. Його головне завдання – допомогти учням усвідомити власні досягнення та шляхи їхнього покращення.

Ключовий аспект цього підходу – систематичне спостереження за навчальним розвитком дитини. На основі отриманих даних вчитель може адаптувати завдання та методи викладання відповідно до рівня підготовки та темпів засвоєння матеріалу кожним учнем.

Формувальне оцінювання здійснюється у різних формах, серед яких:

- **Самооцінювання** – учень аналізує власні досягнення та труднощі;
- **Взаємооцінювання** – учні надають одне одному конструктивний зворотний зв'язок;
- **Оцінювання вчителем** – педагог фіксує динаміку розвитку учня за допомогою різних інструментів, таких як картки спостережень, шкали оцінювання, портфоліо, щоденники рефлексії тощо.

На відміну від традиційного підходу, формувальне оцінювання не передбачає обов'язкового виставлення оцінок у балах. Однак воно може включати усні або письмові коментарі, які містять конкретні рекомендації щодо покращення навчальних результатів. Якщо поточне оцінювання супроводжується таким зворотним зв'язком, воно набуває рис формувального оцінювання, адже сприяє усвідомленню шляхів подальшого розвитку.

Мета підсумкового оцінювання – установити відповідність результатів, досягнутих учнем, очікуваним результатам навчання з ДСБСО (модельної навчальної програми).

Видами підсумкового оцінювання є: тематичне; семестрове; річне.

Результати підсумкового оцінювання фіксують у класному журналі.

Тематичне оцінювання може забезпечувати охоплення одного, кількох або всіх груп результатів, визначених у ДСБСО, у межах вивченого впродовж теми. Цей різновид підсумкового оцінювання не є обов'язковим: педагогічна рада закладу освіти може ухвалити рішення використовувати або не використовувати тематичне оцінювання.

Семестрове оцінювання здійснюють за групами результатів із кожного навчального предмета / інтегрованого курсу. Крім того, має бути виставлена загальна оцінка за предмет / інтегрований курс.

Оцінки за семестр виставляють у відповідні стовпці за групами результатів, а вже потім – загальну оцінку. Наприклад, під час оцінювання з історії України вчитель орієнтується на три групи результатів. Відповідно у журналі наприкінці семестру виставляє чотири оцінки: три за кожну групу результатів і загальну оцінку на основі оцінювання груп результатів.

Приклад фіксації семестрового оцінювання в журналі:

№	Прізвище та ім'я учня (учениці)	...	ГР 1	ГР 2	ГР 3	I семестр	Скоригована
1.	...Андрій		9	11	10	10	
2.	...Олена		8	10	9	9	
3.	...Світлана		7	9	8	8	

Оцінка за семестр може бути скоригованою. Відомості, отримані під час підсумкового семестрового оцінювання результатів навчання, застосовують для формулювання навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед школярами, і для коригування освітнього процесу.

Підсумкове оцінювання за рік не здійснюють. Річну оцінку виставляють на підставі загальних оцінок за I та II семестри (або скоригованих семестрових оцінок). Річна оцінка може бути середнім арифметичним оцінок за I та II семестри (не обов'язково). Для визначення річної оцінки потрібно враховувати **динаміку особистих досягнень учня** впродовж року. Річне оцінювання також може бути скоригованим.

Предметна компетентність:

Компетентнісний підхід до викладання історії передбачає не лише декларування відповідних компетентностей у плані уроку, але і їх реальну інтеграцію до освітнього процесу.

Історична предметна компетентність — це здатність здобувача освіти до самостійного осмислення історії та культури України в контексті світового історичного процесу та адекватної оцінки соціального й морального досвіду минулих поколінь. Вона має сприяти формуванню (розвитку, розкриттю потенціалу) здобувача освіти як громадянина України, соціально адаптованої та відповідальної особистості через набуття ним таких предметних компетенцій.

Хронологічна компетенція - передбачає здатність орієнтуватися в історичному часі, оскільки історія як безперервний процес розвивається в часі.

Просторова компетенція передбачає здатність орієнтуватися в історичному просторі, адже всі історичні події та явища існують лише в конкретному просторі.

Інформаційно-мовленнєва компетенція - це здатність ефективно й грамотно працювати з різними джерелами історичної інформації та будувати усні та письмові висловлення щодо історичних фактів, історичних постатей та історичної теорії.

Логічна компетенція - це здатність визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснення історичних фактів, явищ, процесів.

Аксіологічна компетенція передбачає здатність формулювати оцінки та версії історичного руху й розвитку.

Якщо співвіднести зміст і вимоги ключових, галузевих і предметних компетентностей (компетенцій), стає очевидним, що таке бачення може забезпечити системний підхід до формування життєвої компетентності здобувача освіти як міжпредметного результату якісної освіти. По-друге, предметні компетентності (їхня сукупність) відбивають особливості змісту й способів пізнання відповідної науки, у нашому випадку — історії. По-третє, подані формулювання створюють об'єктивну основу для визначення чіткої та ясної позиції викладача як у побудові навчального процесу, так і в оцінюванні його результатів.

Класифікація методів навчання

За джерелами знань		
Словесні	Наочні	Практичні
<ul style="list-style-type: none">розповідьбесідапоясненнялекціяробота з книгою	<ul style="list-style-type: none">спостереженняілюстраціядемонстрація наочних посібників і ТЗН	<ul style="list-style-type: none">робота з джереламизавданняробота з контурною картоюнаписання історичних творів, есе ін.
За характером пізнавальної діяльності		За дидактичною метою
<ul style="list-style-type: none">пояснювально-ілюстративнірепродуктивніпроблемнічастково-пошуковідослідницькі		<ul style="list-style-type: none">вивчення нового матеріалузакріпленняповторенняформування вмінь і навичок перевірки знань

4. Форми та методи контролю

Щотижневою формою контролю є перевірка керівником практики щоденників студентів і ознайомлення з усіма опрацьованими матеріалами; самоосвіта, кінцева форма – залік.

Важливою формою **підсумкового контролю студентів** за проходженням педагогічної практики є підсумкова конференція, що проводиться по закінченню практики. Після закінчення терміну практики студенти звітують перед кафедрою про виконання РПП та індивідуального завдання. Загальна форма звітності студента за практику – це подання письмового звіту друкованому вигляді. Оформляється звіт за вимогами, які передбачені РПП.

Для узагальнення матеріалів, зібраних під час практики і підготовки звіту, студентам в кінці практики відводиться 2-3 дні. Документація практики (щоденник, календарний графік, звіт про проходження практики, характеристика на студента-практиканта, відгук осіб, які перевіряли проходження практики, а також висновок керівника практики від вищого навчального закладу про проходження практики ін. ін.) повинен мати наскрізну нумерацію сторінок. в друкованому та електронному вигляді. Звіт разом з іншими документами, встановленими навчальним закладом (щоденник, характеристика та ін.), подається на рецензування керівнику практики від навчального закладу. Після доопрацювання та остаточного погодження з керівником практики звіт в друкованому (частково електронному) вигляді разом з іншими документами, передбаченими РПП, подається на захист.

5. Вимоги до оформлення звітної документації

Для узагальнення матеріалів, зібраних під час практики і підготовки звіту, студентам в кінці практики відводиться 2-3 дні. Складений студентом звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок.

I. Календарний графік проходження практики (додаток 4) містить інформацію про діяльність практиканта на весь термін проходження практики: розробка й підготовка виховних заходів, відвідування уроків учителів-предметників, ознайомлення з підготовкою вчителя-предметника до уроку, відвідування уроків у закріпленому класі, виготовлення дидактичних матеріалів та ін. виконана робота завіряється методистами від кафедр, вчителем-предметником, чи класним керівником. Студент повинен обов'язково мати при собі графік (у роздрукованому вигляді) у ході практики.

II. Психолого-педагогічний щоденник студента-практиканта (у роздрукованому вигляді).

Щоденник студента (додаток 5) – це основний документ, який відбиває не лише зміст проведеної студентом роботи в школі, а й її результати:

- щоденник стимулює студента до більш організованої та продуманої роботи під час практики, що сприяє виробленню навичок самоконтролю роботи;
- щоденник дає уявлення керівникові про те, як студент вивчає свій клас, окремих учнів, як спостерігає й аналізує їх поведінку, роботу, які уроки відвідує, до яких висновків доходить, яку допомогу отримує від учителя, класного керівника, методиста;
- щоденник відбиває рівень підготовки студента до навчальної та виховної роботи з класом, ставлення до практики.

Зміст практики студент фіксує у щоденнику, вказуючи характер і конкретні обсяги роботи, виконаної за день. У щоденнику записуються загальні відомості змісту практики:

❖ Титульна сторінка (вид і назва практики; прізвище, ім'я, по батькові, вказується назва факультету, кафедри освітньо-кваліфікаційний рівень, напрям підготовки, спеціальність, курс, група), на звороті (прізвище, ім'я, по батькові практиканта, дату прибуття і вибуття з навчального закладу, завірені печатками і підписами відповідальної особи від бази практики

❖ відомості про клас;

❖ розклад занять у закріпленому за ним класі;

❖ робочі записи під час практики, в яких викладається зміст навчально-виховної діяльності практиканта по днях (від настановної конференції, відвідання уроків учителів, проведення занять і виховних годин, факультативних занять, участь у методичних нарадах ін. до складання заліку), які завірені керівниками-методистами від кафедр, баз практики.

Окрім того, в щоденнику записується вся інструктивна інформація, отримана практикантом за час практики; результати його діяльності та виконання індивідуальних завдань. На підставі виконання індивідуального плану та записів у щоденнику студент складає звіт про виконання практики.

Практикант обов'язково повинен мати щоденник із собою під час перебування на базі практики!!!

III. Звіт про проходження практики (додаток 6) (у роздрукованому вигляді) має висвітлювати, аналізувати й узагальнювати проведену під час практики навчальну, позакласну й методичну роботу. Звіт складається з чотирьох частин: 1) навчальна робота; 2) позакласна (виховна) робота; 3) методична робота; 4) висновки.

5. **Навчальна робота.** В цьому розділі звіту необхідно зазначити, скільки уроків студент відвідав у вчителів історії, скільки уроків відвідав в інших учителів, що корисного взято з цих відвідувань, яким ефективним прийомом взаємодії з учнями слід навчитися, чого слід уникати в роботі педагога. Вказати кількість проведених самостійно уроків. Також у цій частині звіту необхідно відобразити свою участь в обговоренні уроків студентів, перевірки учнівських зошитів, висвітлити роботу з учнями, що не встигають у навчанні і з тими, що виявили здібності до предмета, гурткова і факультативна робота. Завершуватися ця частина звіту має узагальненнями стосовно методів і форм роботи на уроці, висновками про ефективність різних форм взаємодії учнів і вчителя, висновками про те, що необхідно засвоїти й використовувати у власній роботі в майбутньому.

6. **Позакласна (виховна) робота.** У цій частині звіту слід висвітлити роботу студента-практиканта в позаурочний час: тематику бесід, доповідей, диспутів та ін. Необхідно навести сценарій залікового виховного заходу або дати йому розгорнуту характеристику (якщо виховний захід сценарію не передбачає), провести ґрунтовний аналіз задуму, виховного впливу, ефективності й значущості розробленого заходу. Студент має зафіксувати й проаналізувати свою діяльність в організації відвідування театру, музею, змагань, випуску стінної газети та ін. Слід не лише описати проведені заходи, а й зробити ґрунтовний аналіз їх ролі, ефективності, значення для подальшого життя дітей. Необхідно дати оцінку проведеній роботі, спробувати визначити вдалі знахідки й прорахунки, зробити висновки.

7. **Методична робота.** В цій частині звіту слід зазначити, з якими методичними матеріалами ознайомився студент-практикант, що зробив для поліпшення методичної роботи у школі, до роботи яких гуртків був залучений. Необхідно проаналізувати участь у методичних об'єднаннях, методику підготовки й проведення уроків історії, їхню специфіку у даному закладі освіти. Висвітлити практичну допомогу школі (поліпшення обладнання предметного кабінету, виготовлення наочних посібників та ін.).

8. **Висновки.** У висновках необхідно зазначити, яке значення мала практика для педагогічної підготовки майбутнього вчителя, які позитивні й негативні сторони спостерігалися в організації практики, зробити висновки про власні здобутки (знання, уміння та навички) у ході виконання завдань практики, внести пропозиції щодо удосконалення організації практики.

Звіт студента-практиканта повинен бути заслуханий на засіданні педагогічної (методичної) ради, на якому окрім студента виступають учитель-предметник, класний керівник і методист з профільної кафедри.

9. Пропозиції.

IV. Характеристика на студента-практиканта. (у роздрукованому вигляді)

У характеристиці зазначається кількість проведених уроків, позакласних заходів з історії, факультативів, гуртків, вказується допомога у підготовці дітей до олімпіади, участь у педрадах і методоб'єднаннях, підготовці дидактичних матеріалів і т.п. Вчитель-предметник визначає на якому науковому й організаційно-методичному рівнях проводилися уроки й позакласні

заходи, як студентом вирішувалися навчально-виховні завдання, чи раціонально застосовувалися різноманітні методи і засоби навчання, форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів та прийоми активізації школярів із врахуванням їх вікових особливостей та індивідуальних особливостей, як підтримувалася дисципліна. Учитель-предметник виставляє загальну оцінку за навчальну роботу. Класний керівник заповнює другу частину відомості-характеристики й виставляє загальну оцінку за виховну роботу, відзначаючи сильні і слабкі сторони у діяльності студента.

У характеристиці обов'язково виставляється вмотивована оцінка від 1 до 100 балів. Завіряє відомість-характеристику директор ЗЗСО підписом і печаткою.

У. Відгук осіб, які перевіряли проходження практики, а також висновок керівника практики від вищого навчального закладу про проходження практики (додаток 8), як підсумковий документ під час складання заліку, містить оцінку викладачем-методистом від кафедри із факультетським керівником оформлення документації і реалізації студентом-практикантом завдань педагогічної практики.

УІ. Конспекти уроків (додаток 1).

План-конспект уроку складається заздалегідь, обов'язково підлягає затвердженню вчителем історії, викладачем-методистом від кафедри за день до його проведення.

УІІ. Конспект позакласного заходу (додаток 2).

При підготовці позакласного заходу слід враховувати, що позакласна робота є досить різноманітною. У методиці навчання історії розрізняють такі її види:

1. Масова (історичні вечори, лекції, бесіди, екскурсії, конкурси, вікторини, олімпіади, конференції, перегляд фільмів та вистав, «тиждень історії» в школі тощо).

2. Групова (історичні групи, історичні товариства та клуби, походи та екскурсії, випуск газет та журналів, лекторії, факультативи тощо).

3. Індивідуальні (читання історичної літератури, робота в архіві та музеї, написання рефератів і доповідей, виконання творчих завдань);

Схема аналізу позакласного заходу

- a. Тема позакласного заходу.
- b. Мета виховного заходу і ступінь її досягнення.
- c. Структура позакласного заходу: комплексний або одиничний; масовий груповий, індивідуальний, змішаний.
- d. Методична організація позакласного заходу:
- e. Зміст позакласної роботи.
- f. Підготовчий етап:

підготовка текстового матеріалу заходу;
пізнавально-емоційна цінність текстового матеріалу;
дійові учасники заходу.

Проведення заходу:

випуск програми вечора;
випуск шкільного оголошення про час і місце вечора;
оформлення приміщення, де проводиться захід;
якість підготовки учнів – дійових осіб заходу;
залучення до діяльності учнів, що не є дійовими особами заходу;
наявність запрошених гостей.

Підсумки заходу:

якість проведення позакласного заходу; рефлексія
відзначення дійових осіб заходу.

УІІІ. Конспект та аналіз виховного заходу(додаток 3).

Схема аналізу виховного заходу

1. Загальні відомості: дата проведення, форма виховного заходу, мета.
2. Планування підготовки до виховного заходу;

3. Аналіз підготовчого етапу до проведення виховного заходу:
4. Проведення заходу.
5. Підбиття підсумків.
6. Рефлексія.

ІХ. Психолого-педагогічна характеристика на учня (додаток 11).

Характеристика на учня

При складанні характеристики необхідно проявляти обережність, уникати поспішності. Не можна проявляти суб'єктивність, зловживати становищем дитини. Можливий поетапний варіант заповнення схеми:

- перший етап – підготовчий ступінь до складання характеристики;
- другий – ступінь часткового заповнення, коли ще неможливо відповісти на всі питання;
- третій – ступінь відносно повного заповнення схеми, коли зібрано достатню кількість фактів, які дозволяють скласти всебічну об'єктивну і якісну характеристику.

Х. Індивідуальне завдання (додаток 9).

6. Підведення підсумків практики

Щотижневою формою контролю є перевірка керівником практики щоденників студентів і ознайомлення з усіма опрацьованими матеріалами; самоосвіта, кінцева форма – залік.

Важливою формою **підсумкового контролю студентів** за проходженням педагогічної практики є підсумкова конференція, що проводиться по закінченню практики. Після закінчення терміну практики студенти звітують перед кафедрою, відповідним підрозділом про виконання РПП та індивідуального завдання. Загальна форма звітності студента за практику – це подання письмового звіту друкованому вигляді. Оформляється звіт за вимогами, які передбачені РПП.

Звіт разом з іншими документами, встановленими навчальним закладом (щоденник, характеристика та ін.), подається на рецензування керівнику практики від навчального закладу. Після доопрацювання та остаточного погодження з керівником практики звіт в друкованому вигляді разом з іншими документами, передбаченими РПП, подається на захист.

Звіт з практики захищається студентом в комісії, призначеній завідувачем кафедрою або заступником декана Факультету. До складу комісії входять керівники-методисти практики від підрозділу університету і, за можливості, від баз практики, викладачі кафедри. Підсумки навчальної практики підводяться на засіданні кафедри: підведення підсумків роботи практикантів;

- виявлення досягнень і недоліків у їхній роботі;
- оцінка рівня теоретичної і практичної підготовленості студентів до роботи за спеціальністю;
- оцінка якості роботи з організації практики її керівниками;
- визначення заходів, спрямованих на подальше поліпшення практики.

Практики здобувач захищає перед комісією, призначеною кафедрою/цикловою комісією. Форма звітності за практику визначається навчальним планом, силабусом практики. Звітна документація про проходження здобувачами різних видів практик зберігається на кафедрі упродовж року. Оцінку за практику враховують при призначенні стипендії. Здобувач освіти, який не виконав програму практики, відраховується з Університету. Якщо програма практики не виконана здобувачем з поважної причини, то Університет надає можливість здобувачу пройти практику повторно (в межах графіка освітнього процесу). Підсумки практики обговорюються на засіданні кафедри/циклової комісії та заслуховуються вченою/педагогічною радою структурного підрозділу Університету не менше одного разу впродовж року. Основний зміст підсумкового засідання кафедри складають доповіді з узагальнення досвіду роботи студентів з питань проходження практики.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	зараховано
80 – 89	B	
70 – 79	C	
60 – 69	D	
50 – 59	E	
26 – 49	FX	не зараховано з можливістю повторного проходження практики
0-25	F	не зараховано з обов'язковим повторним проходженням практики

Розподіл балів:

№ з/п	Вид контролю	Бали
1.	Оцінка фахової підготовки	10
2.	Оцінка за залік	20
3.	Оцінка за проведення уроків	20
4.	Оцінка проведених виховних заходів	15
5.	Оцінка психолого-педагогічного учня	15
6.	Оцінка письмового звіту і його захисту	10
7.	Оцінка індивідуального завдання	10

Для узагальнення матеріалів, зібраних під час практики і підготовки звіту, студентам в кінці практики відводиться 2-3 дні. Складений студентом звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок.

I. Календарний графік проходження практики (додаток 4) містить інформацію про діяльність практиканта на весь термін проходження практики: розробка й підготовка виховних заходів, відвідування уроків учителів-предметників, ознайомлення з підготовкою вчителя-предметника до уроку, відвідування уроків у закріпленому класі, виготовлення дидактичних матеріалів та ін. виконана робота завіряється методистами від кафедр, вчителем-предметником, чи класним керівником. Студент повинен обов'язково мати при собі графік (у роздрукованому вигляді) у ході практики.

II. Психолого-педагогічний щоденник студента-практиканта (у роздрукованому вигляді). *Практикант обов'язково повинен мати щоденник із собою під час перебування на базі практики!!!*

III. Звіт про проходження практики (у роздрукованому вигляді) Звіт складається з чотирьох частин: 1) навчальна робота; 2) позакласна (виховна) робота; 3) методична робота; 4) висновки.

IV. Характеристика на студента-практиканта. (додаток 7) (у роздрукованому вигляді)

У характеристиці зазначається кількість проведених уроків, позакласних заходів з історії, факультативів, гуртків, вказується допомога у підготовці дітей до олімпіади, участь у педрадах і методоб'єднаннях, підготовці дидактичних матеріалів і т.п. Вчитель-предметник визначає на якому науковому й організаційно-методичному рівнях проводилися уроки й позакласні заходи, як студентом вирішувалися навчально-виховні завдання, чи раціонально застосовувалися різноманітні методи і засоби навчання, форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів та прийоми активізації школярів із врахуванням їх вікових особливостей та індивідуальних особливостей, як підтримувалася дисципліна. Учитель-предметник виставляє загальну оцінку за навчальну роботу. Класний керівник (куратор) заповнює другу частину відомості-характеристики й виставляє загальну оцінку за

виховну роботу, відзначаючи сильні і слабкі сторони у діяльності студента. У характеристиці обов'язково виставляється вмотивована оцінка від 1 до 100 балів. Завіряє відомість-характеристику директор ЗЗСО підписом і печаткою.

У. Відгук осіб, які перевіряли проходження практики, а також висновок керівника практики від вищого навчального закладу про проходження практики.

УІ. Конспекти уроків (підготувати за день до проведення уроку, не менше 20);

УІІ. Конспект позакласного заходу (підготувати за день до проведення заходу).

УІІІ. Конспект та аналіз виховного заходу (підготувати за день до проведення заходу).

ІХ. Психолого-педагогічна характеристика на учня.

Х. Аналіз заняття історії, відвіданого студентом. Правильний і глибокий педагогічний аналіз уроку сприяє поліпшенню як усього навчального процесу, так і окремих його ланок.

ХІ. Індивідуальне завдання.

Розподіл балів:

№ з/п	Вид контролю	Бали
1.	Оцінка фахової підготовки	10
2.	Оцінка за залік	20
3.	Оцінка за проведення уроків	20
4.	Оцінка проведених виховних заходів	15
5.	Оцінка психолого-педагогічного учня	15
6.	Оцінка письмового звіту і його захисту	10
7.	Оцінка індивідуального завдання	10

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
80 – 89	B	
70 – 79	C	
60 – 69	D	
50 – 59	E	
26 – 49	FX	не зараховано з можливістю повторного проходження практики
0-25	F	не зараховано з обов'язковим повторним проходженням практики

Критерії оцінювання фахової підготовки (100 балів – 10 балів)

90-100 балів – Відмінно (A).

Відмінне володіння знаннями політичних, економічних, соціальних та культурних тенденцій розвитку як в Україні, так і в світі. Глибоке розуміння основних понять, термінів та концепцій. Чітке представлення основних періодів історії України в контексті європейської історії. Відмінне розуміння ключових подій, явищ та процесів історії України та світу, здатність аналізувати їх крізь призму викликів і суспільних відповідей на них. Глибокі знання педагогіки, психології та методики навчання історії (НУШ, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та інклюзивні підходи; наскрізні вміння в т.ін.). Відмінне розуміння основних педагогічних концепцій та психологічних особливостей учнів різних вікових категорій. Вміння інтегрувати знання з університетських дисциплін під час практики.

80-89 балів– Добре (B).

Студент має добрі знання політичних, економічних, соціальних та культурних тенденцій розвитку України та світу, проте допускає незначні прогалини в розумінні деяких аспектів.

Може пояснити основні поняття, терміни та концепції з історії, інколи допускаючи несуттєві помилки. Загальне знання історії України та європейських періодів відповідає вимогам, хоча можливі певні прогалини в деталях або поясненні взаємозв'язків між подіями. Добре розуміння педагогіки, психології та методики навчання історії (НУШ, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та інклюзивні підходи; наскрізні вміння в т.ін.). Здатний інтегрувати університетські знання у навчальний процес в ЗЗСО, хоча потребує подальшого вдосконалення.

70-79 балів – Добре (С).

Студент володіє достатніми знаннями політичних, економічних, соціальних та культурних процесів, але його розуміння деяких складних аспектів обмежене. Він може пояснити основні поняття та концепції, але допускає помилки при їх застосуванні. Має загальне уявлення про історичні процеси, однак не завжди може пояснити їхню складність і взаємозв'язки. Достатні знання педагогіки, психології та методики навчання історії (НУШ, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та інклюзивні підходи; наскрізні вміння в т.ін.). проте є помилки.

60-69 балів– Задовільно (D).

Студент має загальне розуміння політичних, економічних, соціальних та культурних тенденцій розвитку України та світу, проте допускає значні прогалини у знаннях. Його пояснення основних понять і термінів є поверхневими, можуть містити помилки. Аналіз історичних подій та явищ здебільшого є поверхневим, недостатньо обґрунтованим. Середній рівень знань з МВІ, педагогіки і психології, відповідає базовим вимогам, але з помітними недоліками. Загальне розуміння методики є, уроки проводяться за структурою НУШ, але окремі компоненти (критичне мислення, інклюзивна адаптація, формувальне оцінювання) поверхневі або формальні.

50-59 балів – Задовільно (E).

Студент демонструє слабе володіння основними політичними, економічними, соціальними та культурними процесами, значно обмежене розуміння історичних подій та їхнього взаємозв'язку. Його аналіз є поверхневим, інколи суперечливим. Прогалини у знаннях з методики навчання історії, педагогіки та психології суттєво впливають на здатність застосовувати ці знання на практиці. Загальний рівень знань є мінімально достатнім, проте потребує значного покращення.

26-49 балів – Незадовільно (FX).

Студент має серйозні прогалини у знаннях основних політичних, економічних, соціальних та культурних процесів. Його розуміння ключових понять, термінів та концепцій є неповним або поверхневим. Не здатний адекватно пояснити зв'язки між історичними подіями, допускає значні помилки у викладі матеріалу. Слабке володіння педагогічними та психологічними основами навчання історії, не може ефективно застосовувати ці знання в освітньому процесі в ЗЗСО.

1-25 балів - Незадовільно (F).

Студент демонструє критичний рівень незнання основних політичних, економічних, соціальних та культурних процесів. Його розуміння історичних подій є фрагментарним або відсутнім. Виклад містить серйозні помилки, плутанину у фактах і термінах. Не здатний проводити навіть базовий аналіз історичних явищ. Відсутність знань педагогіки, психології та методики навчання історії унеможливує ефективне застосування цих знань на практиці. Студенту необхідно повторно пройти курс для засвоєння базового матеріалу.

Критерії оцінювання проведення уроків (100 балів - 20 балів)

Відмінно (A) 90-100 балів.

Чітко сформульована, відповідає навчальній програмі, охоплює навчальні, виховні та розвивальні цілі. Структура уроку логічна, послідовна, відповідає типу уроку, всі етапи чітко визначені. Цікава мотивація, та активізація уваги учнів. На етапі пояснення матеріалу дотримано історичної послідовності, чітко аргументовано причинно-наслідкові зв'язки, залучено приклади для кращого розуміння. Час уроку розподілений раціонально; передбачено активну участь учнів на кожному етапі уроку. Підібрано відповідно до навчальних завдань, інтегровано інноваційні технології, враховано компетентнісний, особистісно-орієнтований,

діяльнісний та інклюзивні підходи. Сприяє розвитку критичного і творчого мислення. Грамотно організовано індивідуальну та групову роботу, забезпечено мотивацію й активну участь усіх учнів. Різномірні завдання відповідають віковим та індивідуальним особливостям учнів; передбачено використання різних методів контролю знань і вмінь учнів. Навчальні ресурси сучасні, інтегровані у навчальний процес, сприяють досягненню мети уроку. Передбачене безпечне, комфортне й інклюзивне середовище. Пропонуються різні форми завдання (творчі, дослідницькі, практичні), які закріплюють матеріал і відповідають цілям уроку. Підсумки уроку чіткі, логічні, узагальнюють вивчене, підкреслюють головні ідеї уроку. План-конспект демонструє здатність студента інтегрувати знання в практичні ситуації, розвивати критичне та творче мислення. Відмінно організована рефлексія. Текст плану-конспекту чіткий, без граматичних чи стилістичних помилок.

Добре (В) 80-89 балів.

Загалом мета сформульована правильно, але є деякі неточності. Структура уроку відповідає типу, але є незначні недоліки в деталізації. Послідовність викладу матеріалу збережена, але причинно-наслідкові зв'язки подано поверхово. Розподіл часу уроку в основному раціональний, але окремі етапи затягнуті або недостатньо деталізовані. Методи, прийоми, засоби навчання ефективні, але іноді недостатньо адаптовані до навчальних завдань або учнівського колективу. Інноваційні технології використовуються не повною мірою. Індивідуальна та групова робота добре організована. Враховано вікові особливості, є добра адаптація до інклюзії. Запропоновані запитання потребують уточнень. Навчальні ресурси використані, але є незначні поимлки. Домашнє завдання вказане вірно, але бракує творчого підходу. Узагальнення матеріалу добре зроблено. План-конспект демонструє правильне розуміння змісту навчання, але є труднощі з інтеграцією знань у практичні ситуації. Є незначні логічні чи стилістичні помилки.

Добре С - 70-79 балів.

Мета уроку сформульована загалом правильно, але не охоплює всіх цілей навчання. Структура уроку відповідає його типу, однак є певні порушення логіки або непослідовність у подачі матеріалу. Послідовність викладу в основному збережена, але причинно-наслідкові зв'язки подано фрагментарно або поверхово, що ускладнює розуміння учнями. Розподіл часу на етапи уроку не завжди є раціональний. Методи, прийоми та засоби навчання застосовані, однак не завжди відповідають навчальним завданням чи рівню підготовки учнів. Інноваційні технології згадуються, проте використовуються фрагментарно. Індивідуальна та групова робота передбачена, проте не завжди ефективно організована. Враховано вікові особливості учнів, але адаптація до інклюзивного навчання поверхнева або недостатньо розроблена. Запропоновані запитання допомагають активізувати учнів, проте вони надто загальні та однотипні. Навчальні ресурси використані, але їх інтеграція у процес навчання не завжди ефективна, іноді вони подані формально. Домашнє завдання вказане, проте воно переважно репродуктивного характеру, без творчого або дослідницького компонента. Узагальнення матеріалу проведено, однак є помилки або неповне охоплення ключових аспектів уроку. План-конспект демонструє базове розуміння методики викладання, проте містить недоліки в деталізації або адаптації матеріалу до реальної педагогічної практики. Спостерігаються логічні, стилістичні або методичні помилки, що впливають на загальну якість проведення уроку.

Задовільно D - 60-69 балів.

Мета уроку сформульована нечітко або обмежена лише навчальними цілями. Структура уроку порушена, етапи уроку не пов'язані між собою або недостатньо деталізовані. Виклад матеріалу поверховий, причинно-наслідкові зв'язки слабо розкрито. Час уроку розподілено нерівномірно; деякі етапи затягнуті або пропущені. Використано традиційні підходи, недостатньо враховано сучасні педагогічні вимоги. Інноваційні технології не застосовано. Організація роботи учнів організована частково, не враховано активної взаємодії учнів. Є прогалини у реалізації основних підходів. Різномірні завдання включені формально, не завжди відповідають віковим або індивідуальним особливостям учнів. Інклюзія поверхнево реалізована. Завдання на оцінювання відсутні або недостатньо конкретні. Навчальні ресурси використано формально, без інтеграції в урок. Домашнє завдання однотипне. Висновки

поверхові, не відображають основної ідеї уроку. Мета уроку досягнута частково; бракує інтеграції знань у практичні ситуації. Є значні логічні та граматичні помилки.

Задовільно Е - 50-59 балів.

Мета уроку сформульована неточно або частково не відповідає навчальним цілям. Структура уроку має суттєві порушення логіки або непослідовність у подачі матеріалу. Послідовність викладу порушена, причинно-наслідкові зв'язки не простежуються або подані фрагментарно, що ускладнює розуміння матеріалу учнями. Розподіл часу на етапи уроку нераціональний. Використані методи, прийоми та засоби навчання є недостатньо ефективними або не відповідають віковим та пізнавальним можливостям учнів. Інноваційні технології не застосовуються, або їх використання є формальним. Індивідуальна та групова робота передбачена, проте реалізована неефективно або без урахування рівня підготовки учнів. Врахування вікових особливостей учнів є поверхневим, а адаптація до інклюзивного навчання майже відсутня. Запитання до учнів здебільшого репродуктивні, мало сприяють розвитку критичного мислення. Навчальні ресурси використані невідповідно до змісту уроку. Домашнє завдання вказане, але воно шаблонне або відірване від матеріалу уроку. Узагальнення матеріалу слабе або поверхнєве, не охоплює основних висновків. План-конспект демонструє лише часткове розуміння методики викладання, містить значні недоліки у деталізації та адаптації матеріалу. Відсутня цілісність уроку, зустрічаються серйозні логічні, стилістичні або методичні помилки.

Незадовільно (FX) –26-49 балів.

Мета уроку сформульована неправильно. Етапи не вірно визначено, логіка практично відсутня. Матеріал подано хаотично. Час уроку розподілено нерівномірно, багато часу витрачено неефективно. Не підібрано методи, прийоми і засоби або не відповідають завданням уроку. Організація роботи учнів відсутня або повністю неефективна. Різномірні завдання відсутні або зовсім не враховують особливостей учнів. Оцінювання відсутнє або формальне. Не використані або не відповідають уроку. Домашнє завдання відсутнє або не відповідає цілям уроку. Висновки нелогічні. Мета уроку не досягнута, знання не застосовуються на практиці. У тексті є численні помилки.

Незадовільно F - 1-25 бали.

Урок не відповідає жодним стандартам, має серйозні недоліки у всіх аспектах. Використовуються лише найпростіші методи, які не забезпечують навчального процесу. Відсутність будь-якої участі учнів. Немає рефлексії і мотивації. Не формуються компетентності в учнів. Домашнє завдання не задано або не має жодного сенсу з точки зору навчальних результатів. Узагальнення матеріалу не проводиться, висновки відсутні. Мета уроку не досягнута, учні не отримали нових знань або не можуть їх застосувати. Відсутнє розуміння методики навчання історії в НУШ, грубі помилки в уроках, повна відсутність аналізу. Робота не може бути зарахована без повторного проходження практики.

Критерії оцінювання проведених виховних і позакласних заходів (100 балів - 15 балів)

Відмінно (А) 90-100 балів.

Мета заходу чітко сформульована і відповідає віковим, психологічним і освітнім потребам учнів.

Всі матеріали і засоби (мультимедійні презентації, ігри, відео, плакати) організовані на високому рівні, з урахуванням потреб учнів.

Використовуються сучасні, інтерактивні та інноваційні методи, що активно залучають учнів до діяльності (групові обговорення, рольові ігри, проектна діяльність).

Учні активно беруть участь у заході, проявляють зацікавленість і мотивацію, самостійно виражають свої думки та ідеї.

Захід значно сприяє розвитку моральних, етичних, громадянських та соціальних цінностей учнів, допомагає формувати позитивну соціальну та емоційну поведінку.

Створюється позитивна, дружня атмосфера та інклюзивне середовище, де учні відчувають себе вільно, підтримуються та заохочуються до самовираження.

Виконано рефлексію заходу, що дозволяє оцінити результати та визначити напрямки для

подальшого розвитку заходів.

Добре (B) 80-89 балів.

Мета заходу сформульована, але не зовсім повно. Матеріали підготовлені, але деякі аспекти можуть бути недостатньо продумані.

Використовуються інноваційні методи, але їх комбінація не завжди оптимальна для досягнення максимального результату. Учні беруть участь, але не завжди повною мірою. Захід має виховний вплив, але не досягнуто глибоких змін у ставленні учнів до моральних чи громадянських цінностей. Створено підтримуючий мікроклімат (в т.ч. для ООП). Рефлексія заходу не завжди ефективна для подальшого вдосконалення.

Добре (C) 70-79 балів.

Мета заходу сформульована, але є певні неузгодженості або вона надто загальна.

Матеріали підготовлені, але їх якість або відповідність завданням заходу недостатня.

Основний акцент на традиційних методах, без достатнього застосування інновацій та інтерактивних підходів.

Залученість учнів певною мірою є обмежена.

Захід має виховний ефект, але поверхневий, не змінює ставлення учнів до етичних чи моральних цінностей.

Атмосфера загалом комфортна для учнів (в т.ч. для ООП). Рефлексія не дає чіткої оцінки ефективності заходу або пропонує поверхневі рішення для вдосконалення.

Задовільно (D) 60-69 балів.

Мета заходу не сформульована або суперечлива, що ускладнює досягнення результату.

Матеріали не підготовлені або значно не відповідають вимогам заходу.

Використано лише обмежений набір традиційних методів, без активного залучення учнів.

Учні не зацікавлені і не беруть участь у заході.

Захід не має виховного впливу на учнів, не сприяє зміні їхнього ставлення до соціальних чи моральних цінностей.

Учні не відчують себе комфортно (наприклад, ООП).

Рефлексія відсутня або не дає обґрунтованих висновків.

Задовільно (E) 50-59 балів.

Мета заходу не чітко сформульована, що ускладнює організацію та досягнення цілей.

Матеріали недостатньо підготовлені і не відповідають меті заходу.

Використано обмежену кількість традиційних методів без активної участі учнів.

Учні не зацікавлені і практично не беруть участь у заході.

Захід має слабкий виховний ефект, не змінює ставлення учнів.

Учні не відчують підтримки.

Відсутність рефлексії або недостатньо оцінені важливі аспекти заходу.

Незадовільно (FX) 26-49 балів.

Мета заходу сформульована нечітко або суперечливо.

Матеріали практично не підготовлені або не відповідають змісту заходу.

Використовуються лише найпростіший підхід без взаємодії з учнями.

Учні не залучені до діяльності, не проявляють зацікавленості.

Захід не має помітного виховного ефекту. Атмосфера вкрай несприятлива для учнів. Рефлексія не проводиться, результати не оцінюються.

Незадовільно (F) 1-25 бали.

Мета заходу повністю відсутня або некоректно сформульована.

Матеріали не підготовлені або зовсім не відповідають вимогам заходу.

Не використовуються жодні методи активного навчання.

Учні пасивні. Захід не має жодного виховного впливу на учнів.

Атмосфера некомфортна. Відсутня рефлексія або оцінка результатів. Студент не готовий до професії.

Критерії оцінювання звіту проходження практики (100 балів - 10 балів)

Відмінно А - 90-100 балів. Звіт містить повну інформацію про всі етапи проходження

практики, включаючи мету, завдання, зміст діяльності, досягнуті результати та труднощі. Всі аспекти практики описані детально. Звіт містить глибокий аналіз проведених уроків, виховних заходів і самопочуття вчителя, з чітким виокремленням сильних і слабких сторін своєї діяльності. Виконано детальну рефлексію над досвідом. Звіт добре структурований, логічно побудований, чітко оформлений відповідно до вимог (написаний зрозумілою мовою, розбитий на розділи). Звіт містить посилання на теоретичні знання та методичні рекомендації, які використовувалися під час практики, а також їхнє застосування до конкретних ситуацій. Відображено інноваційні підходи, оригінальні ідеї, що були реалізовані під час практики, а також самостійний підхід до організації навчального процесу.

Добре В - 80-89 балів. Звіт містить основні моменти практики, але деякі аспекти описані поверхнево. Слабо висвітлені певні важливі моменти (наприклад, труднощі або досягнуті результати). Звіт містить загальний аналіз виконаної роботи, але обмежений у глибині та деталях. Рефлексія на достатньому рівні. Звіт оформлений за основними вимогами, але деякі розділи не зовсім логічно пов'язані між собою. Звіт містить основні методи роботи, але вони могли б бути більш проаналізованими.

Добре С - 70-79 балів. Звіт охоплює загальні моменти проходження практики, окремі деталі або важливі моменти залишені поза увагою. Звіт містить лише загальні висновки без глибокого аналізу або самооцінки виконаної роботи. Є окремі моменти, які потребують уточнення. Звіт має недоліки в структурі. Звіт лише частково містить теоретичні аспекти, які не завжди коректно застосовуються до описуваних ситуацій. Звіт не містить оригінальних або новаторських ідей, а підхід до організації навчальної роботи є стандартним або типовим.

Задовільно D - 60-69 балів. Звіт містить недостатньо інформації про проходження практики або не має чіткої структури. Багато важливих моментів пропущено. Звіт не містить рефлексії над виконаною роботою, відсутній аналіз сильних і слабких сторін діяльності. Звіт хаотично оформлений або зовсім не відповідає вимогам до структури та оформлення. Звіт демонструє стихійний підхід до виконання практики або не містить оригінальних ідей.

Задовільно E - 50-59 балів. Звіт містить суттєві прогалини або не містить важливих розділів. Важливі моменти практики не описані, значно не вистачає аналітики. Погано організований, несформульовані висновки або рефлексія. Оформлення і структура дуже неохайні або недотримані. Звіт не демонструє самостійного підходу до виконання практики

Незадовільно (FX) –26-49 балів. Звіт не містить основної інформації про практику. Рефлексія відсутня або поверхнева. Звіт хаотично написаний або погано структурований. Більшість важливих аспектів або методів не згадані. Підхід до практики не організований.

Незадовільно F - 1-25 бали. Звіт не подано або практично не містить змісту. Рефлексія та аналіз повністю відсутні. Структура і оформлення не відповідають вимогам. Підхід до виконання практики відсутній, самостійність не продемонстровані. Або звіт відсутній.

Критерії оцінки психолого-педагогічної характеристики на учня (100 балів – 15 балів)

Відмінно (A) 90-100 балів.

Психолого-педагогічна характеристика містить всебічний аналіз розвитку учня, включаючи особливості його особистості, емоційної та соціальної зрілості, мотивації до навчання, рівень самоконтролю, інтереси, здібності та схильності. Оцінка учня є чіткою, логічною та конкретною. Використано точні психологічні терміни та методи, надано детальний опис поведінки, навчальної діяльності та взаємодії з іншими учнями. У характеристиці використовуються теоретичні знання з психології та педагогіки. Чітко показано, як ці знання допомагають у формуванні ефективних підходів до навчання та виховання цього учня.

Добре (B) 80-89 балів.

Характеристика містить основний опис учня з достатнім аналізом, хоча деякі аспекти потребують уточнення або поглиблення. Оцінка учня є чіткою та конкретною. Використано психологічні терміни та методи, надано детальний опис поведінки, навчальної діяльності та взаємодії з іншими учнями. У характеристиці загалом використовуються теоретичні знання з психології та педагогіки. А також загалом показано, як ці знання допомагають у формуванні ефективних підходів до навчання та виховання цього учня.

Добре (С) 70-79 балів

Характеристика містить основний опис учня, хоча є деякі помилки. Оцінка учня є не зовсім чіткою та конкретною. Використано психологічні терміни та методи (з незначними помилками), надано в цілому опис поведінки, навчальної діяльності та взаємодії з іншими учнями. У характеристиці загалом використовуються теоретичні знання з психології та педагогіки, але є помилки.

Задовільно (D) 60-69 балів

Характеристика поверхнева, в ній недостатньо інформації про учня, аналіз його поведінки і навчальної діяльності не є повним. Оцінки можуть бути неточними або неповними. Відсутні чіткі зв'язки з теорією, психологічні терміни використовуються рідко або не коректно.

Задовільно (E) 50-59 балів

Характеристика учня недостатня або поверхнева, багато важливих аспектів не розкрито. Визначення сильних і слабких сторін написані оглядово. Відсутній зв'язок із теоретичними основами, що ускладнює аналіз.

Незадовільно (FX) 26-49 балів

Характеристика містить лише фрагментарну або надано лише загальні висловлювання, що не відповідають реальним характеристикам. Основні прояви поведінки не розкриваються або відсутні. Оцінки і висновки є поверхневими.

Незадовільно (F) 1-25 бали

Опис учня майже відсутній, або містить некоректну інформацію про учня. Оцінка учня не дається, або вона є абсолютно неправильною. Відсутня конструктивна рефлексія.

Критерії оцінювання індивідуального завдання

(підготовка НМК з конкретного уроку історії, 100 балів)

Відмінно (A) — 90–100 балів

Завдання виконано повно, детально та на високому професійному рівні, повністю відповідає вимогам НУШ та сучасної методики навчання історії.

НМК охоплює всі обов'язкові компоненти: тему уроку, очікувані результати навчання (за модельною програмою), мотиваційний старт, структуру уроку (НУШ-логіка: мотивація → актуалізація → основна діяльність → рефлексія + формувальне оцінювання), дидактичні матеріали (джерела, завдання, візуали), цифрові інструменти (Genially, Padlet, Mentimeter тощо), домашнє завдання, рефлексію.

Продемонстровано глибоке розуміння та творче застосування компетентнісного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та інклюзивного підходів; чітко обґрунтовано вибір методів, прийомів і технологій з посиланням на актуальну нормативну і методичні праці.

Робота відзначається оригінальністю та новаторством: запропоновано креативні рішення (гейміфікація, інтеграція локальної історії, протидія дезінформації, адаптація під травматичний досвід учнів), використано інноваційні елементи (AI-інструменти, віртуальні виставки тощо).

Подано детальний аналіз ефективності методів, розроблено рубрики формувального оцінювання, наведено конкретні приклади адаптації для учнів з ООП (дислексія, РАС, порушення зору тощо) з урахуванням психологічної безпеки.

Робота виконана повністю самостійно, демонструє критичне мислення та інноваційні ідеї, має чітку логічну структуру й професійне оформлення (цифровий формат, інтерактивність, бездоганна мова, коректні посилання). Завдання здано завчасно або достроково.

Дуже добре (B) — 80–89 балів

Завдання виконано якісно та самостійно, воно відповідає основним вимогам, але має незначні недоліки.

НМК містить усі ключові компоненти, структура уроку логічна та відповідає НУШ, методи й прийоми є актуальними та доречними.

Вибір підходів добре обґрунтовано, наявні посилання на джерела й нормативну базу, приклади застосування практичні, проте окремі аспекти (наприклад, деталізація рубрик оцінювання чи інклюзивних адаптацій) потребують уточнення або подані менш глибоко.

Структура роботи загалом організована добре, але можливі дрібні недоліки в послідовності чи оформленні (стильові неточності).

Рівень самостійності високий, елементи оригінальності присутні, однак без виразного новаторства. Завдання здано вчасно.

Добре (C) — 70–79 балів

Завдання виконано відповідно до базових вимог, однак є помітні прогалини та недостатня деталізація.

НМК охоплює основні елементи, структура уроку наявна, але окремі важливі компоненти (критичне мислення, формувальне оцінювання, інклюзія) розкриті поверхнево або формально.

Методи та підходи описано, проте без глибокого аналізу ефективності й належного обґрунтування; джерельна база використана обмежено.

Приклади застосування шаблонні або недостатньо опрацьовані, адаптація для учнів з ООП слабка.

Загальна структура збережена, але трапляються неточності в логіці чи оформленні (граматичні та стилістичні помилки, що ускладнюють сприйняття). Рівень самостійності середній, оригінальність низька. Завдання здано вчасно.

Задовільно (D) — 60–69 балів

Завдання виконано з суттєвими прогалинами у змісті або структурі.

НМК є неповним: відсутні окремі ключові компоненти (рубрики оцінювання, інклюзивні адаптації, цифрові матеріали тощо).

Структура уроку слабка, методи подано формально, без аналізу та обґрунтування.

Самостійність мінімальна, індивідуальні підходи практично відсутні, джерела використано фрагментарно.

Є серйозні недоліки в оформленні, логіці та грамотності, що ускладнює розуміння роботи. Завдання здано вчасно.

Задовільно (E) — 50–59 балів

Завдання містить істотні прогалини, важливі елементи не розкрито.

НМК фрагментарний, ключові аспекти методики НУШ (діяльнісний підхід, оцінювання, інклюзія) проігноровано або подано спотворено.

Аналіз відсутній, приклади відірвані від теорії, рівень самостійності мінімальний, оригінальність відсутня.

Структура та оформлення значно ускладнюють сприйняття через численні помилки. Завдання здано вчасно.

Незадовільно (FX) — 26–49 балів

Завдання виконано неповністю або з серйозними помилками.

НМК не відповідає вимогам НУШ або є суттєво неповним; відсутні ознаки самостійності та індивідуального підходу.

Наявні численні грубі недоліки в структурі, змісті та оформленні, робота потребує суттєвого доопрацювання для можливості її використання.

Завдання здано невчасно або з грубими порушеннями вимог.

Незадовільно (F) — 1–25 балів

Завдання не виконано або виконано в такій формі, що не відповідає жодним вимогам.

Тема не розкрита, відсутнє розуміння основ методики навчання історії в НУШ.

Власні ідеї та підходи відсутні, матеріал механічно переписано без авторського внеску.

Структура й оформлення відсутні або хаотичні, наявні численні грубі помилки. Робота не відповідає професійним стандартам майбутнього вчителя історії. Завдання здано значно пізніше або не здано взагалі

Відвідування та активна участь студентів під час всіх етапів практики є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи: пасивне відвідування уроків, участь в консультаціях з викладачами-методистами і вчителями методистами, участь в навстановчій і підсумковій конференціях, проведення уроків, позакласних і виховних заходів і т.ін

За умови відсутності студента (-ки) з вагомих причин практика переноситься в рамках семестру, якщо поважних причин немає виставляється негативна оцінка за практику. Студент, який провів усі форми практики, отримав позитивну характеристику зі школи і вчасно здав документи практики допускається до складання заліку

форма контролю залік; форма здачі (усна).

Форма контролю залік; форма здачі (усна).

Критерії оцінювання заліку з педагогічної практики (100 балів - 20 балів).

Відмінно А - 90-100 балів. Студент продемонстрував ґрунтовне знання теоретичних аспектів педагогічної практики та вміння їх застосовувати до конкретних ситуацій в класі. Відповідь містить конкретні приклади використання сучасних педагогічних методик та технологій в роботі з учнями 5–7 класів, знає педагогічні підходи. Студент проявляє ініціативу, інноваційні ідеї та підходи до організації навчання. Виклад матеріалу логічно послідовний, чіткий та добре організований. Відповідь добре структурована. Чітке розуміння принципів психології учнів середнього віку, здатність адаптувати підхід до різних учнів. Студент здатний об'єктивно оцінити власну діяльність, виявляючи готовність до саморозвитку та вдосконалення. На захисті - впевнена презентація результатів, глибокі відповіді на запитання, прояв критичного мислення

Добре В - 80-89 балів. Відповідь містить основні аспекти педагогічної практики, однак без глибокого розгляду тонкощів застосування теорії на практиці. Знає сучасні підходи, в т.ч. інклюзивний, різноманітні методи навчання, а також частково інноваційного підходу. Застосування методик обґрунтоване. Розуміє базові потреби учнів 5–7 класів, але аналіз та підхід до них не завжди достатньо конкретизований. Має добру рефлексію, без глибокого самоаналізу. На захисті добра презентація результатів, глибокі відповіді на запитання, прояв критичного мислення, але може містити незначні прогалини.

Добре С - 70-79 балів. Студент має добре розуміння педагогічних методів, прийомів, підходів і т.ін. Використовує типові та інноваційні методи, але відсутня демонстрація гнучкості в підході. Немає інноваційних або креативних рішень. Відповідь часом є розрізнена, що утрудняє сприйняття. Відсутність чіткої лінії в плануванні діяльності з учнями 5–7 класів. Недостатньо конкретних прикладів, але ті, які використовує, є вірними. Добра якість саморефлексії, але без глибокого аналізу.

Задовільно D - 60-69 балів. Студент має основні знання з педагогіки, психології та методики викладання, проте в деяких питаннях є прогалини або неточності. Відповіді на запитання стосуються основних понять, але не завжди з глибоким розумінням їх взаємозв'язку. Відсутнє чітке обґрунтування вибору методів і технологій, іноді вони застосовуються без врахування специфіки учнів. Студент здатен організувати основні аспекти навчальної діяльності, проте деякі аспекти (наприклад, управління класом, індивідуалізація навчання) залишаються незрозумілими або недостатньо розкритими. Підхід до учнів 5-7 класів є загальним і не завжди враховує індивідуальні особливості кожного учня. Студент продемонстрував деяку рефлексію власної діяльності, але вона є поверхневою. Технічне оформлення може містити недоліки.

Задовільно E - 50-59 балів. Студент надає обмежену інформацію щодо педагогічної практики, не демонструє достатньо глибоких знань або аналізу. Використання методів поверхневе, без уточнення чи обґрунтування доцільності кожного методу. Відповідь має серйозні структурні проблеми. Відсутність логічного зв'язку між різними частинами відповіді. Студент не зовсім чітко розуміє психологічні особливості роботи з учнями 5–7 класів. Практично відсутній аналіз своїх дій або недостатній.

Незадовільно (FX) –26-49 балів. Відповідь не демонструє задовільного розуміння педагогічної діяльності. Значні прогалини в теоретичних знаннях. Студент не здатний або не надає конкретних прикладів щодо застосування методик і технологій у своїй педагогічній діяльності. Відповідь сильно неструктурована, що робить її важкою для сприйняття. Студент не може навести приклади роботи з учнями 5–7 класів, або їх дуже мало. Рефлексії майже немає.

Незадовільно F - 1-25 бали. Студент не має необхідного рівня знань для відповідей на запитання. Відсутнє розуміння основних аспектів педагогічної практики. Не продемонстровано

розуміння методик та принципів організації навчальної діяльності. Відповідь є поверхневою або навіть не відповідає поставленому питанню. Немає спроби самопізнання або оцінки власної діяльності.

Документація практики
Академічна
доброчесність:
Відвідування практики:

Документація практики

Документація є важливим елементом педагогічної практики, що забезпечує систематичне відображення результатів навчально-виховної діяльності студентів. Вона включає в себе: календарний графік практик, щоденник практики, де фіксуються деталі проведених уроків, виховних та позакласних заходів, а також спостереження за учнями та педагогічними процесами, конспекти уроків, виховних і позакласних заходів, психолого-педагогічна характеристика на учня, аналіз відвіданого уроку ін. Окрім цього, важливою частиною документації є звіт про проходження практики, де студент детально описує виконані завдання, проблеми, що виникали в процесі роботи, та шляхи їх вирішення. Усі матеріали мають бути правильно оформлені, відповідати вимогам педагогічної практики та мати рефлексивний характер, що дозволяє оцінити професіоналізм майбутнього вчителя.

Відвідування практики є обов'язковим!!! У випадку поважних причин (хвороба) практика може бути перенесена, але не пізніше поточного семестра.

7. Матеріальне забезпечення

Джерела фінансування практики здобувачів Університету визначаються формою замовлення на фахівців: державне або регіональне, кошти фізичних чи юридичних осіб. Для фінансування виробничої (педагогічної) практики можуть залучатися додаткові джерела фінансування, які не заборонені законом. Розміри витрат на практики визначаються кошторисом і є частиною загальних витрат на підготовку фахівців. Оплата відряджень викладачам-керівникам практик здійснюється закладом вищої освіти відповідно до законодавства України про оплату службових відряджень. Відповідно до "Положення про проведення практики для студентів вищих навчальних закладів України" від 08 квітня 1993 р. № 93 оплата праці безпосередньо керівників практики від бази практики здійснюється навчальним закладом на умовах погодинної оплати із розрахунку одна година на одного студента в тиждень. Форма та порядок оплати праці безпосередніх керівників-методистів від бази практики визначається взаємною домовленістю сторін в угоді на проведення практики здобувачів освіти Університету. Під час практики, у період роботи на робочих місцях і посадах з виплатою заробітної плати, за здобувачами зберігається право на одержання стипендії за результатами підсумкового контролю. За наявності угоди між Університетом та підприємством (організацією, установою) за письмовою згодою здобувачів і за умови сплати в період виробничої практики здобувачам заробітної плати, 50% її може направлятися на рахунок закладу вищої освіти для здійснення його статутної діяльності, зміцнення навчально-матеріальної бази, соціальний захист студентів, проведення культурно-масової та фізкультурно-спортивної роботи тощо.

7.Методичне забезпечення практики
Додаток 1
План-конспект уроку

План-конспект уроку з
вказати навчальну дисципліну

Урок № (за календарним планом) Дата Клас

Тема уроку:

Мета уроку:

- *Загальноосвітня мета:*
- *Розвивальна мета:*
- *Виховна мета:*

Тип уроку:

Обладнання:

Осн. дати:

Осн. терміни:

Осн.постаті:

План уроку

1.
2.
3.
4.
5.

Хід уроку

К-ть часу	Ет ап уроку	Учбово-виховна діяльність вчителя	Навчальна діяльність учнів	Пр имітки
Час, відведений для певного виду роботи.		Опис методів, прийомів, які застосовує вчитель на уроці з обов'язковим поданням завдань і запитань і тезовим викладом навчального матеріалу.	Опис очікуваних дій і результатів учнів під час заняття.	

Додаток 2

Зразок оформлення плану-конспекту позакласного заняття

Дата Клас

Тема заняття:

Форма заняття:

Мета заняття:

▪ Загальноосвітня мета:

▪ Розвивальна мета:

▪ Виховна мета:

Місце проведення:

Обладнання:

План позакласного заняття

1.

Схема аналізу позакласного заходу

- підготовка текстового матеріалу заходу;
 - пізнавально-емоційна цінність текстового матеріалу;
 - дійові учасники заходу.
1. Проведення заходу:
- випуск програми вечора;
 - випуск шкільного оголошення про час і місце вечора;
 - оформлення приміщення, де проводиться захід;
 - якість підготовки учнів – дійових осіб заходу;
 - залучення до діяльності учнів, що не є дійовими особами заходу;
 - реакція на діяльність учнів – дійових осіб з боку учнів, що не є дійовими особами заходу;
 - наявність запрошених гостей.
2. Підсумки заходу:
- якість проведення позакласного заходу;
 - відзначення дійових осіб заходу.

Додаток 3
План-конспект виховного заходу

Дата *Клас*

Тема виховного заходу:

Форма заходу:

Мета:

▪ *Загальноосвітня мета:*

▪ *Розвивальна мета:*

▪ *Виховна мета:*

Місце проведення:

Обладнання:

План виховного заходу

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Конспект виховного заходу

Оцінка _____

Класний керівник _____

Методист кафедри педагогіки _____

Класний керівник _____

Додаток 5

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

_____ (вид і назва практики)
студента _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра, циклова комісія _____
освітньо-кваліфікаційний рівень _____
напрямок підготовки _____
спеціальність _____
_____ (назва)
_____ курс, група _____

Студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на практику у навчальний заклад _____

Печатка
підприємства, організації, установи „___” _____ 20__ року

(підпис) (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув з підприємства, організації, установи

Печатка
Підприємства, організації, установи “___” _____ 20__ року

(підпис) (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

РОЗКЛАД УРОКІВ

По неділок	.		Каб.
	.		Каб.
Вів торок	.		Каб.
	.		Каб.
Се реда	.		Каб.
	.		Каб.
Че	.		Каб.
	.		Каб.

Графік занять гуртків і факультативів

	Год ина про ведення	Назва гуртка або факультативу	Вч итель, що проводить	Но мер кабінету
По неділок				
Вів торок				
Се реда				
Че твер				

Додаток 6
Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені В.Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра _____

Затверджую
Завідувач кафедри

.....
.....20__ р.

ЗВІТ

про проходження педагогічної практики

студента(ки).....

.....групи.....курсу.....форми навчання Факультету історії,
політології і міжнародних відносин

Місце проведення практики _____

Методист фахової кафедри _____

Учитель-предметник _____

Класний керівник _____

Час проведення практики _____

Керівник педагогічної практики від кафедри:

.....

Оцінка «.....»

Дата.....

10. Пропозиції.

Затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № _____ від “ ____ ” “ _____ ” 20__ року.

План вивчення досвіду учителя

прізвище, ім'я, по-батькові

школа, місто(село), район, область

стаж роботи, категорія

Суть новітніх технологій учителя

Новітні технології запроваджені на

уроках, позаурочних, позакласних заходах, факультативах ін.

Опис нових форм роботи (нові типи уроків, форми роботи з учнями, дидактичний матеріал тощо).

Приклади запровадження досвіду роботи вчителя в практику школи

Додаток 11

Психолого-педагогічна характеристика на учня

I. Загальні дані про особистість

1. П І Б _____
2. Стать _____
3. Дата народження _____
4. Місце навчання _____
5. Клас _____
6. Стан здоров'я (група, діагноз), фізичний розпиток (потрібне підкреслити): здоровий, фізично розвинений, часто хворіє, слабкий, чим хворів і як переносить захворювання _____
7. П І Б батька, де і ким працює - _____
8. П І Б матері, де і ким працює _____
9. Ставлення батьків до своєї роботи _____
10. Участь батьків у громадській роботі _____
11. Умови сімейного виховання: склад сім'ї, соціальний стан кожного члена сім'ї _____
12. Матеріальні умови сім'ї (хороші, задовільні, незадовільні) _____
13. Сімейний «клімат» (хороший, задовільний, незадовільний) _____
14. Сім'я благополучна, функціонально неспроможна, конфліктна, антипедагогічна, асоціальна _____
15. Культурний рівень сім'ї _____
16. Характеристика батьків як вихователів (займаються постійно, періодично, не займаються вихованням дитини) _____
17. Рівень взаєморозуміння батьків і дитини _____
18. Мотиви відповідальності перед батьками (любить, жаліє, поважає, боїться) _____
19. Ставлення до навчання (позитивне, задовільне, незадовільне, індиферентне) _____

II. Психічні якості учня

1. Увага – довільна, мимовільна; властивості уваги – зосередженість (спостережливість як якість), стійкість, обсяг, розподілення, переключення.
2. Пам'ять (образна, словесно-логічна, рухлива, емоційна), короткочасна та довготривала.
3. Мислення (наочно-дійове, наочно-образне, абстрактне).
4. Властивості розуму (самостійність, широта, глибина, гнучкість, швидкість, критичність).
5. Інтереси, нахили (пізнавальні, професійні) до розумової, практичної, художньої діяльності, спілкування з людьми.
6. Спеціальні здібності: математичні, технічні, музичні, соматичні, лінгвістичні, спортивні та ін. _____

III. Індивідуально-психологічні особливості школяра

1. Тип темпераменту (холеричний, сангвінічний, флегматичний, меланхолічний)
2. Характер (цілісний, протирічний).
3. Темп роботи – швидкий, середній, полільний.
4. Якість роботи – хороша, задовільна, незадовільна.
5. Реакція на зовнішні подразнення – збуджена, урівноважена, повільна.
6. Включення в роботу та перехід до іншого виду діяльності: швидкий, повільний.
7. Риси характеру:
 - ставлення до речей (бережливий – небережливий, охайний – неохайний);
 - ставлення до людей (альтруїст – егоїст, принциповий – безпринципний, щедрість – скупість, стриманий – нестриманий і т. ін.);
 - рівень самооцінки (об'єктивна, завищена, занижена);

- ставлення до праці/навчання (відповідальний – безвідповідальний, працелюбний – лінивий і т. д.).

IV. Емоційно-вольова сфера

Емоційно-вольові риси	Оцінка емоційно-вольової сфери				
Впевненість чи невпевненість у своїх силах і можливостях					
Дисциплінованість чи недисциплінованість					
Ініціативність чи безініціативність					
Особиста організованість чи неорганізованість					
Самостійність чи схильність до навіювання					
Зібраність чи незібраність					
Самоволодіння чи нестриманість					
Сміливість, рішучість чи боягузтво					
Наполегливість чи впертість					
Особиста активність чи пасивність					
Цілеспрямованість чи безцільність					

Бали відповідають таким проявам рис особистості:

5 – позитивна риса проявляється видимо, характерно, чітко, виражено, постійно, типово для особистості;

4 – позитивна риса частіше проявляється, ніж не проявляється;

3 – позитивна риса недостатньо точно виражена, як правило не проявляється;

2 – негативна риса особистості проявляється частіше, виражена помітніше;

1 – чітко виражена негативна риса, вона проявляється видимо, типово, постійно.

V. Характерологічні особливості (риси характеру, які виражають спрямованість)

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Громадська чи егоїстична спрямованість					
Принциповість чи безпринципність					
Правдивість чи брехливість					
Працьовитість чи лінощі					
Безкорисливість чи користолюбство					
Скромність чи розбещеність					
Справедливість чи несправедливість					
Чуйність чи черствість					
Прямота чи лицемірство					

VI. Інтелектуальні риси характеру

Інтелектуальні риси характеру	Оцінка риси характеру				
Спостережливість чи неспостережливість					
Практична спрямованість розуму (уміння застосовувати знання на практиці) чи непрактичність розуму					
Допитливість чи недопитливість					

VII. Емоційні риси характеру

Емоційні риси характеру	Оцінка риси характеру				

Веселість чи похмурість					
Бадьорість чи в'ялість					
Правдивість чи брехливість					
Незворушність чи дратівливість					

VIII. Риси характеру, які виражають ставлення до діяльності

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Добросовісність чи недобросовісність у ставленні до діяльності: <ul style="list-style-type: none"> • трудової; • навчальної; • ігрової; • громадської; • спортивної. 					
Працездатність чи непрацездатність					

IX. Риси характеру, які виражають ставлення до інших людей

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Колективізм чи індивідуалізм					
Товариськість чи замкнутість					
Тактовність чи безтактність					
Чуйність чи черствість					
Ввічливість чи грубість					

X. Риси характеру, які виражають ставлення до самого себе

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Критичне ставлення до себе чи надмірна самовпевненість					
Впевненість чи невпевненість					
Вимогливість чи невимогливість до себе					
Самокритичність чи несамокритичність					

XI. Динамічні особливості особистості

Риси характеру	Оцінка риси характеру				
Чи наполегливий в роботі (чи може довгий час працювати без перерви, не знижуючи результатів), чи швидко втомлюється, довго і напружено працювати не може					
Сильні життєві впливи переносять стійко, відповідає на них з належною енергією, активністю, підвищує напруженість діяльності, чи сильні впливи призводять до зривів, знижують енергію і активність					
Чи зберігається самовладання і витримка у важких, надзвичайних, критичних умовах чи губиться, зривається, роздратовується, пасує у важку хвилину. Здатний спокійно і довго чекати когонебудь для нього важливого чи нездатний до довгих очікувань					

Бурхливо включається в нову діяльність, легко збуджується, чи несприйнятливий до нової діяльності					
Рухливий, легко і швидко переходить від одного виду діяльності до іншого чи навпаки інертний, повільно і важко переключається					
Легко і швидко засвоює нові знання, уміння і навички чи важко і повільно					
Легко відгукується на нові враження, навіть якщо вони незначні, чи невразливий					
Наполегливий, енергійний чи тихий, неенергійний					
Врівноважений, спокійний чи схильний до емоційних зривів, спалахів					

ХІІ. Позиція в колективі класу

1. Формальний лідер, неформальний лідер; пасивний, ізольований, відторгнений _____
2. Виконання громадських доручень у класі (активно, ініціативно, добровільно, тільки пунктуально, в'яло, примусово, погано, відмовляється від виконання) _____
3. Чи користується симпатіями колективу або окремої його частини _____
4. Чи має надійних друзів, кого _____
5. Виконує у дружбі ведучу чи ведому роль _____
6. Чи має надійних друзів поза школою, з якого соціального середовища _____
7. З членами колективу знаходиться в дружніх стосунках чи конфлікті _____
8. Чи користується авторитетом серед товаришів _____
9. За що поважають чи не поважають _____
10. Чи пропускає уроки без поважних причин (рідко, часто, систематично) _____
11. З яких предметів має незадовільні оцінки _____
12. Чи вступає в конфлікти з товаришами по навчанню, як часто _____
13. Чи вступає в конфлікти з учителями, як часто _____
14. Чи рахується з думкою колективу, товаришів (завжди, рідко, не рахується) _____
15. Педагогічні помилки вчителів: суб'єктивізм, грубість, безтактовність, лібералізм тощо _____

ХІІІ. Мікросередовище за місцем проживання

1. Зв'язок з групою підлітків негативного спрямування _____
2. Положення в групі підлітків: лідер, його помічник, рядовий член групи. _____
3. Чи здійснює правопорушення _____
4. Якщо здійснює, то як: свідомо, під впливом інших, випадково _____
5. Форми правопорушень: індивідуальні, групові, інколи групові _____
6. Проведення вільного часу, форми проведення _____

ХІV. Соціальна спрямованість особистості

1. Соціальні потреби особистості:
 - а) потреби в спілкуванні _____
 - б) потреба в навчанні _____
 - в) потреба в колективній праці _____
 - г) потреба в громадській та інших видах діяльності _____
2. Спецпідготовка (відвідує гурток, спортивну секцію, спецшколу і т. д.) _____

3. Громадська активність (висока, середня, низька), виконує доручення _____
4. Типові випадки відхилень у поведінці (куріння, вживання алкогольних напоїв, відхилення в сексуальній поведінці, крадіжки, бродяжництво, інші правопорушення) _____
5. Інтереси особистості (суспільно значимі чи егоїстичні, стійкі чи нестійкі) _____
6. Мотиви навчання (високий моральний ідеал, позитивний приклад: одержання знань; прагнення не підвести клас, школу; набуття знань для майбутньої професії, здійснення мрії; страх бути покараним; прагнення виділитись; здобути користь для себе; одержати матеріальне заохочення) _____
7. Мотиви в громадській роботі (прагнення принести користь суспільству, школі, колективу товаришів; мотиви самовиховання; позитивний приклад і високий моральний ідеал; прагнення виділитись; здобути користь для себе; одержати матеріальне заохочення) _____
8. Мотиви трудової діяльності (високий моральний ідеал, позитивний приклад; прагнення принести користь суспільству, школі, колективу товаришів; набуття трудових навичок і умінь; підготовка до майбутньої професії; прагнення виділитись; здобути користь для себе; одержати матеріальне заохочення) _____
9. Які засоби впливу застосовувались до учня й школі, сім'ї, комісією в справах неповнолітніх? _____

XV. Узагальнення результатів.